

Lipolt Krajíř z Krajku ve víru husitských válek*

LUKÁŠ REITINGER

Proti vozovým hradbám a jízdě husitů stála v letech 1420–1435 řada vojenských velitelů, málokterý z nich se však mohl pochlubit tím, že s kališníky svedl nejednu bitvu rovnou v několika zemích. K nejvýraznějším vojevůdcům s takovou zkušeností bezesporu patřil Lipolt (Leopold) Krajíř z Krajku, který stál ve zbrani v jižních Čechách proti Žižkovi a táboritům, zvláště při obraně Českých Budějovic, a kališníkům se opakovaně postavil i na Moravě a v rakouských zemích. Krajířovo válečné nasazení proti kacírům však nebránilo jeho dlouhodobým konfliktům s Oldřichem z Rožmberka. Koneckonců nad jejich střetem se již počátkem 17. století pozastavil rožmberský historikograf a archivář Václav Březan: *Tehdáž Leopold Krajíř, byv hejtmanem na Budějovicích, nemohl se se panem Rožmberským srovnati, takže vespolek sobě vojska škodila. [...] Divná věc, že i svoji v příbězích válečných sebe nepoznávají.*¹ Byť tyto otázky nad Lipoltovým postavením v rámci katolické strany v českých zemích během husitských válek poprvé v historiografii zazněly před 400 lety, pozornosti se jeho osobnost dočkala jen okrajově, nanejvýše v rámci genealogických kompendií o krajířovském rodu.² Nelze se divit. Lipoltův akč-

* Článek je výstupem výzkumného projektu GA15-14758S „Zikmundova strana v husitských Čechách“. Za četné rady děkuji Petru Elbelovi, Robertu Novotnému a Davidu Kozlerovi.

1) *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah od Václava Březana*, ed. Anna KUBÍKOVÁ, České Budějovice 2005, s. 37.

2) Zvláště srov. Jakob STIPPEL, *Landstein vom Jahre 1381–1433*, in: Jahres-Bericht über das k. k. Staats-Obergymnasium in Eger (Böhmen) für das Schuljahr 1894–95, Eger 1895, s. 1–19; Friedrich Wilhelm LEITNER, *Die Herren von Kraig. Eine genealogische Skizze zu den Erbtruchsessern in Kärnten*, Archiv für Diplomatik 46, 2000, s. 225–275; Stanislava NOVÁKOVÁ, *Krajířové z Krajku. Z Korutan do zemí České koruny*, České Budějovice 2010, s. 13–30. S důrazem na pozdější dobu Jan KNITTEL, *Vzestup rodu*

ní rádius byl převážně spojen s řadou míst a oblastí, přičemž pramenná (mnohdy drobná) svědectví jsou roztržštěna v archivech různé provenience, a to nejen středoevropské.

Na prahu husitských válek byl Lipolt už nejméně pokročilým padesátníkem, neboť již roku 1381 se ve službách krále Václava IV. účastnil diplomatické cesty do Anglie. Zároveň víme, že od anglického krále Richarda II. obdržel, stejně jako vévoda Přemek Těšínský, doživotní roční rentu 500 hřiven stříbra a anglickému panovníkovi složil lenní slib, tudíž musel na počátku osmdesátých let 14. století dosáhnout plnoletosti.³ Při cestě na britské ostrovy doprovázel mladý šlechtic svého otce Konráda II. z Krajků († 1399), jenž byl prvním představitelem tohoto korutanského rodu působícím v Čechách. Na lucemburském dvoře zastával Konrád v letech 1378–1385 úřad hofmistra Václava IV. a posléze byl hejtmanem Habsburků v Korutanech, přičemž řadu let působil i v severní Itálii.⁴ Husitských válek se dožili Lipoltovi bratři Konrád III. († 6. června 1446) a Jan I. († 26. prosince 1464), kteří se stali dědici jeho majetkového podílu.⁵ Krajířové kromě majetků v Dolních Rakousích, Štýrsku a Korutanech drželi v Čechách od roku 1381 hrady Landštejn a Novou Bystřici s přilehlým městečkem.⁶ Na Moravě k jejich držbě patřil Cizkrajov u Dačic, dvůr v Mutišově u Slavonic a již před husitskými válkami měli Krajířové v zástavě hrad Frejštejn, o nějž vyvstaly určité spory.⁷ Jako věno své choti Anny z Meziříčí

Krajířů z Krajků v Českém království ve druhé polovině 15. století, bakalářská práce obhájená na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Praha 2010.

3) K této diplomatické misi a Lipoltově účasti dále viz Ferdinand TADRA, *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*, Praha 1897, s. 164–165; J. STIPPEL, *Landstein*, s. 5; Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. 1361–1419. K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986, s. 138–140; Arnd REITEMEIER, *Aussenpolitik im Spätmittelalter. Die diplomatischen Beziehungen zwischen dem Reich und England 1377–1422*, Paderborn – München – Wien – Zürich 1999, s. 157–159, 334.

4) J. STIPPEL, *Landstein*, s. 3–7; F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 239–246. Tamtéž, s. 246, se lze dočíst, že se Konrád II. poprvé oženil s Annou z Ehrenfelsu roku 1385, což však popírá fakt, že jeho legitimní syn Lipolt je doložen již k roku 1381 (viz výše). K jejich sňatku tudíž buď došlo o mnoho let dříve, nebo měl Konrád II. v předcházejících letech ještě jednu jménem neznámou manželku, která byla matkou Lipolta Krajíře. Nové poznatky o působení Konráda II. z Krajků na Václavově dvoře přinesl Ondřej SCHMIDT, *Václav IV., Jošt a Prokop očima italského vyslance. K situaci v lucemburském rodě roku 1390*, *Časopis Matice moravské* 137, 2018, s. 3–27, zde s. 17–19. K italské kariéře Konráda II. naposledy Týž, *Jan z Moravy. Zapomenutý Lucemburk na aquilejském stolci*, Praha 2016, s. 81, 121, 137, 140, 180, 182, 204.

5) Další Lipoltovi bratři, Ondřej a Jiří, zemřeli ještě před vypuknutím husitské revoluce. V případě druhého z uvedených sourozenců byl již roku 1384 domluven jeho sňatek s Klárou z Hradce. Srov. *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV.* (dále RBMV) III. *Fontes Archivi publici Trebonensis*, ed. Božena KOPIČKOVÁ, Praae 1977, s. 47, č. 84; J. STIPPEL, *Landstein*, s. 7. Zda byla svatba naplněna, zůstává otázkou. Nelze totiž vyloučit, že tento člen rodu je identický se salcburským kanovníkem Jiřím z Krajků, který zemřel roku 1404/1405 (F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 247). Známý jsou rovněž Lipoltovy sestry Anna, manželka Mikuláše Schenka z Osterwitz, a Barbora, choť Jiřího z Auerspergu. Lipoltovým bratrancem byl korutanský hejtman Hartneid II. z Krajků (J. STIPPEL, *Landstein*, s. 1–19; S. NOVÁKOVÁ, *Krajířové*, s. 20, 25; F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 246, 248, 255, 258).

6) *Archiv Koruny české V. Katalog listin z let 1378–1437*, ed. Antonín HAAS, Praha 1947 (= *Český zemský archiv. Katalogy, soupisy, registáře a rozbory* 1), s. 14, č. 19.

7) Krajířovské statky na předhusitské Moravě naposledy evidoval Stanislav VOHRYZEK, *Šlechta na jihozápadní Moravě do husitských válek*, disertační práce obhájená na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Brno 2017, s. 113, 143, 166, 271, 407, 409, 453, 463, 490.

(† 1443/1445) zřskal Lipolt na poatku 15. stoletř moravskř zbořř Hodov, Hrbov a Olřř u Velkřho Meziřřř.⁸

Byř vřtřinu panstvř drřeli v prvnr třetinř 15. stoletř bratrř Lipolt, Konrřd III. a Jan z Krajku spolenř, v eskřch zemřch a v Dolnrch Rakousřch byl tehdy innř vřcemennř jen Lipolt, zatřmco jeho sourozenci Konrřd III. a Jan přsobili v Korutanech a ve Furlansku. Rovnřř na poatku roku 1422 se vřichni třř sourozenci dohodli na spolenř drřbř štyřskřch majetkř po Hansovi z Ehrenfelsu.⁹ Kdyř napřřklad 6. ervence 1429 potvrdil bamberskř biskup Fridrich Konrřdovi III. z Krajku drřbu jistřch alpskřch lřn, byla přřsluřnř listina urena rovnřř jeho sourozencřm Lipoltovi a Janovi.¹⁰ Roku 1424 nicmennř Konrřd III. uritř majetkovř podřly na štyřskřch statcřch od svřch bratrř vykoupil¹¹ a rovnřř roku 1428 dořlo k dalřřmu dřenř štyřskřch drřav.¹²

Na konci 14. a v prvnr dekadř 15. vřku podporovali Krajřřovř z Landřtejna, Novř Bystřice a rakouskřho Drosendorfu lapkovskř družiny, kterř škodily na esko-moravsko-rakouskřm pomezř, zvlřřtř Rořmberkřm a přnřm z Hradce. Ve vsi Sedlo u krajřřovskř Novř Bystřice tehdy ostatnř mřla jeden z ukrytř lapkovskř tlupa, jejřmř lenem byl sřm Jan Źiřka. Jednou z přřcin třchto sporř, kterř se odehrřvaly na pozadř markraběcřch vřlek, bylo mřto přnř z Hradce, jeř Krajřře pořkozovalo.¹³ Jan mladřř z Hradce dokonce naas obsadil Lipoltovu Novou Bystřici a k smřru dořlo

8) *Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren. Brřnner Cuda*, edd. Petr CHLUMECKř – Josef CHYTIL – Karel DEMUTH – Adolf WOLFSKRON, Brřnn 1856, s. 320, kn. XI, . 499. K Annř z Meziřřř, dceřř Jana mladřřho z Lomnice a na Meziřřř, dřle viz *Libri citationum et sententiarum seu Knihy přhonnř a nřlezovř* (dřle LCS) III/1, ed. Vincenc BRANDL, Brunae 1878, s. 11, . 51; LCS II, ed. Vincenc BRANDL, Brunae 1873, s. 93, . 376; S. VOHRYZEK, *řlechta*, s. 324, 408; Klosterneuburg, Stiftsarchiv, fond Urkunden St. Dorothea, sign. 1436 VIII 17. Pouze z pozdnřho opisu znřmř nřpis na jejřm nedoovanřm nřhrobku v augustiniřnskřm kostele sv. Doroty ve Vřdni sice uvřdř jako rok jejř smrti letopoet 1440 (Karl DREXLER, *Grabsteine aus der St. Dorotheerkirche in Wien*, Berichte und Mittheilungen des Alterthums-Vereines zu Wien 33, 1898, s. 1–32, zde s. 5), avřak Lipoltova oř Anna z Meziřřř vyhotovila svou zřvřt jeřtř 6. dubna 1443 a jako mrtvř je vzpomřnřna teprve k 23. ervenci 1445 (Klosterneuburg, Stiftsarchiv, fond Urkunden St. Dorothea, sign. 1443 IV 06, sign. 1445 VII 23). Dodatenř je tudřř zjevnr jejř zřpis do moravskřch zemskřch desk datovanř k 16. ervenci 1446 (*Die Landtafel*, s. 362, kn. XII, . 524).

9) F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 246.

10) Tamtřř, s. 254.

11) Tamtřř, s. 251.

12) *Die Salzburger Lehen in Křrnten bis 1520*, edd. Alois LANG – Gustaf Adolf VON METNITZ – Gotbert MORO, Wien 1971 (= Fontes rerum Austriacarum [dřle FRA] II/79), s. 167, . 167; F. W. LEITNER, *Herren von Kraig*, s. 246, 259.

13) CDM XII. *Vom Jahre 1391–1399*, ed. Vincenc BRANDL, Brřnn 1890, s. 487–491, . 553; *Popravcř kniha přnř z Rořmberka*, ed. Adolf KALNř, Třeboř 1993, s. 7, 32, 38, 50–51; *Popravcř a psanekř zřpisy jihlavskř z let 1405–1457*, ed. Frantiřek HOFFMANN, Praha 2000 (= A XXXVIII), s. 30, . 14; s. 43–44, . 27; s. 72–73, . 48/3; Frantiřek MAREř, *Literřrnř přsobenř klřřtera Třebořskřho*, asopis Musea krřlovstvř eskřho 70, 1896, s. 520–547, zde s. 545; Josef PEKARř, *Źiřka a jeho doba I–IV*, Praha 2–3 1992, zde dřl II. *Jan Źiřka*, s. 24–25, 28, 36–37; Frantiřek HOFFMANN, *Bojovř družiny na Moravř a v echkřch před husitskou revolucř a za revoluce*, Třborskř archiv 6, 1994, s. 47–144, zejmřna s. 70; Petr ORNEJ, *Jan Źiřka. Źivot a doba husitskřho vřlenřka*, Praha 2019, s. 48–49, 61–62; S. VOHRYZEK, *řlechta*, s. 256, 262, 269, 273, 289, 407–408, 496, 522.

teprve v letech 1404 a 1405.¹⁴ V období 1405–1409 řešil Lipolt spor o věno své choti Anny z Meziříčí, které mu odpíral Lacek z Kravař. Jeho hradu Náměšti nad Oslavou se tehdy Lipolt dočasně zmocnil, a dokonce se podle něj i krátce psal. Ubránil se také svolané zemské hotovosti.¹⁵ Lipoltovi se ovšem nevyhýbaly ani konflikty v Rakousku, kde roku 1406 Jan a Albrecht z Bítova zpustošili Lipoltem spravovaný hrad Drosendorf, nakonec však byli poraženi s pomocí rakouské zemské hotovosti vévody Viléma Habsburského.¹⁶ Naopak soudní cestou řešil v Brně Lipolt Krajíř své majetkové spory na Moravě v druhé dekádě 15. století.¹⁷ K této době je Lipolt zároveň doložen jako rada korutanského a štyrského vévody Arnošta, jehož v letech 1412–1413 spolu s dalšími 24 šlechtici doprovázel na pouti do Svaté země. Zpět byl na jaře roku 1415.¹⁸

Jedinou vazbu Krajířů ke králi Zikmundovi před husitskými válkami indikuje erbovník bratrstva sv. Kryštofa v Arlberku, které poskytovalo všestranné služby a pomoc cestujícím překonávajícím alpské průsmyky. Erbovník vzniklý mezi lety 1394 a 1420 obsahuje erby několika Krajířů, ovšem erb Lipoltova bratra Konráda III. z Krajku, v letech 1412–1446 korutanského hejtmána, doplňuje dračí řád.¹⁹ Když na počátku roku 1409 navštívil rakouský vévoda Arnošt krále Zikmunda, nepatřil jeho pozdější korutanský hejtmán Konrád Krajíř mezi ty rakouské šlechtice, kteří byli 16. února 1409 uvedeni uherským panovníkem do řádu draka.²⁰ Jeví se tudíž pravděpodobně, že Konrád byl pouze přijat do rakouské, respektive štyrské odnože řádu samotným vévodou Arnoštem již bez účasti krále Zikmunda, zvláště když se vévoda Arnošt stal v druhé dekádě 15. století nepřítelem tohoto Lucemburka.²¹

14) Eduard Maria LICHNOWSKY, *Geschichte des Hauses Habsburg V. Vom Regierungsantritt Herzog Albrecht des Vierten bis zum Tode König Albrecht des Zweiten*, Wien 1841, s. LXII, č. 669; CDM XIII. *Vom Jahre 1400 bis 1407*, ed. Vincenc BRANDL, Brünn 1897, s. 334–335, č. 324; *Codex Přemyslaeus. Regesty z výpisů z dvorských register Václava IV. z doby kolem a po roku 1400 / Regesten aus den Auszügen von den Hofkanzleiregistern Wenzels IV. aus der Zeit um und nach 1400*, ed. Ivan HLAVÁČEK, Praha 2013 (= AČ XXXIX), s. 183, č. 276; Státní oblastní archiv v Třeboni, oddělení Jindřichův Hradec, fond Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 60, sign. 77; RBMV III, s. 207–208, č. 518; J. PEKAŘ, *Žižka a jeho doba II*, s. 212, pozn. 2.

15) CDM XIII, s. 372–373, č. 349; RBMV VII. *Fontes Archivi terrae Moraviae Brunae*, ed. Pavel KRAFL, Praeae 2010, s. 203, č. 406; J. PEKAŘ, *Žižka a jeho doba II*, s. 210, pozn. 2; S. VOHRÝZEK, *Šlechta*, s. 271, 408.

16) J. STIPPEL, *Landstein*, s. 8; Václav ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt (1354–1411)*, Brno 2002, s. 586; S. VOHRÝZEK, *Šlechta*, s. 408.

17) LCS II, s. 169, č. 684; s. 252, č. 1061; s. 286, č. 1207; *Die Landtafel*, s. 302, kn. XI, č. 231; S. VOHRÝZEK, *Šlechta*, s. 582–583, 600.

18) J. STIPPEL, *Landstein*, s. 8; F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 258.

19) Otto HUPP, *Die Wappenbücher vom Arlberg I. Die drei Original-Handschriften von St. Christoph auf dem Arlberg aus den Jahren 1394 bis rund 1430*, Berlin 1937–1939, s. 240–241.

20) Franz KURZ, *Österreich unter K. Albrecht dem Zweyten I*, Wien 1835, s. 291–295, č. 13.

21) K dračímu řádu Igor GRAUS, *Dračí řád Žigmunda Luxemburského a jeho symbolika*, Slovenská archivistika 31/2, 1996, s. 56–105; Týž, *Rád draka a jeho insígnie*, *Vojenská história* 10/4, 2006, s. 3–25; Klaus H. FEDER, *Die ritterliche ungarische Gesellschaft vom Drachen (Societas draconis)*, *Zeitschrift der Österreichischen Gesellschaft für Ordenskunde* 36, 1999, s. 1–20; Pál LÓVEI, *Hoforden im Mittelalter, unter besonderer Berücksichtigung des Drachenordens*, in: Sigismundus Rex et Imperator Kunst und Kultur zur Zeit Sigismunds von Luxemburg (1387–1437). Ausstellungskatalog, edd. Imre Takács – Zsombor Jékely – Szilárd Papp – Györgyi Poszler, Mainz am Rhein 2006, s. 251–263; naposlady Milada STUDNIČKOVÁ, *Dvorské řády Lucemburků*, in: Lucemburkové. Česká koruna uprostřed

Naopak Lipolt z Krajku si v posledních letech před husitskými válkami našel po dlouhých peripetiích plných šarvátek na pomezí Čech, Moravy a Rakous cestu k Václavovi IV., což se odrazilo zejména v upevňování vzájemných vazeb. Jihomoravský hrad Frejštejn zůstal navzdory snahám moravského markraběte Jošta Lucemburského v letech 1407–1411 v zástavní držbě Krajířů i v následujících dekádách.²² Lze tudíž předpokládat, že právě Krajířům byly určeny dvě nedochované královské listiny týkající se tohoto sídla. V první z nich, pocházející z roku 1413, zapsal Václav IV. hrad Frejštejn neznámo komu za 500 kop grošů, v druhé z roku 1417 pak neznámému příjemci potvrdil 300 kop grošů zapsaných markrabětem Joštem právě na Frejštejně.²³ Jistě víme teprve to, že Václav IV. urovnal své starší dluhy vůči Krajířům právě na počátku roku 1417, čímž výrazně ovlivnil působiště Lipolta z Krajku během nadcházejících husitských válek. Bratři Lipolt, Konrád a Jan z Krajku panovníkovi 31. ledna 1417 potvrdili, že nevlastní žádný dlužní úpis vystavený jím či jeho předchůdci.²⁴ Výjimkou byla pouze dlužní listina krále Václava IV. na 1000 kop grošů zapsaná na královském městě Českých Budějovicích, kterou držel první z bratrů – Lipolt Krajíř.²⁵ Zároveň se všichni sourozenci zavázali, že kterýkoli jiný dlužní úpis, jež by v budoucnu panovníkovi předložili, nebude mít žádnou platnost.²⁶ Dále Lipolt Václavovi IV. slíbil, že od data vydání listiny (tedy od 31. ledna 1417) bude českému králi pět let sloužit, a to za další 1000 kop grošů, které si po uvedené dobu bude postupně vybírat od měšťanů Českých Budějovic.²⁷ Tentokrát již nešlo

Evropy, edd. František Šmahel – Lenka Bobková – Pavlína Mašková – Robert Novotný, Praha 2012, s. 458–460.

22) S. VOHRÝZEK, *Šlechta*, s. 143, 409.

23) *Zbytky register králův římských a českých z let 1361–1480*, ed. August SEDLÁČEK, Praha 1914 (= Historický archiv 39), s. 95, č. 672; s. 114, č. 788.

24) Národní archiv, Praha, fond Archiv České koruny (dále NA, AČK), inv. č. 1467: *Wir Lewpolt und Cunrat und Johann gebruder von Kreig bechenen [...] das wir von dem allerdurchleuchtigsten fursten und heren unsren Wenczlawen Romischen kunig zu allen czeiten merer des reichs und kunig zu Behem, unsrem lieben gnedigen herrn und von allen seinen vorfordern kaynen brief haben, der da auf gelt-schuld lawtet, die si uns schuldig wern*. V podobě regestu listinu zpřístupňuje Archiv Koruny české V, s. 167, č. 270.

25) NA, AČK, inv. č. 1467: *ausgenomen nemlich den brieue den ich abgenanter Lewpolt von Kreig vom dem erstenanten meinem gnedigen herren kunig Wenczlaben hab auf die stat zum Wudweis umb taw-sent schoß grossen der in seinem kreften beleiben sol*. Zřejmě z této zástavy plynul Krajířovi roční plat 100 kop grošů, hrazený z budějovické městské berně. Jeho výše (*domino Kragerio C sexag.*) je uvedena v nedatovaném soupisu Václavových příjmů z královských měst a klášterů, jež kromě vlastních bernových sum obsahuje i související údaje včetně informací o peněžích, které měly být podle královských zápisů vypláceny jiným osobám. Srov. CIM II. *Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1225–1419*, ed. Jaromír ČELAROVSKÝ, Praha 1895, s. 902. Kamil KROFTA, *Začátky české berně*, Český časopis historický 36, 1930, s. 437–490, zde s. 467–469, klade vznik tohoto soupisu přesvědčivě do roku 1418.

26) NA, AČK, inv. č. 1467: *Und dauon wer es sache, das von uns abgenannten brudern von Kreig in chunftigen czeiten dhein brief furbracht wurden oder in lichte nemen, die wir von dem egenanten unsrem gnedigen herrn kunig Wenczlaben und allen seinen vorfordern umb geldschult hetten, dieselben brief sollen furbasmer ewiglich kein macht noch chraft haben, sundern genzlich und gar tot sain und wir sullen noch wollen, derselben nicht gemessen noch gebrauchn [...]*.

27) Tamtéž: *Auch so gelobe ich obgenanter Lewpolt von Kreig dem egenanten meinem gnedigen herren kunig Wenczlaben von datum dicz briefs funf ganzce jar nach eyinander zu czelen zu dienen an alles*

o zástavu, nýbrž o roční plat 200 kop grošů, jenž byl hrazen přímo městem, aniž by prošel královskou komorou, a byl nezávislý na ročním platu 100 kop grošů, který Krajířovi plynul z výše uvedené panovnickovy zástavy.

Na jihočeských bojištích

Vzhledem k uvedeným Lipoltovým vazbám k Českým Budějovicím, na nichž byla zapsána jeho pohledávka u krále a ze kterých mu měl plynout roční plat, se nelze divit tomu, že právě s touto katolickou baštou spojil Krajíř svůj osud na počátku husitských válek. Už 25. dubna 1420 psal král Zikmund ze slezské Svídnice do Českých Budějovic, že dobře porozuměl jejich poselství a s Lipoltem z Krajku se po jednání domluvil, že bez meškání přijede se svou družinou do Budějovic, aby pomohl s jejich obranou. Představitelům města proto Lucemburk nařídil, aby jej přijali a byli s ním zadobře.²⁸ Z listu se již bohužel nedozvíme, co bylo obsahem dohody (*geschaft vnd bestalt machen*) mezi králem a Lipoltem. Určitou představu o kompenzaci válečných nákladů ze Zikmundovy strany si však učinit lze, pokud srovnáme sumu, již měl Lipolt na Českých Budějovicích zapsanou roku 1417 a roku 1421. Zatímco v prvně zmíněném roce se jednalo o 1000 kop grošů, k prosinci roku 1421 je evidována zástavní částka 6000 uherských zlatých.²⁹ Tato zástava měla zřejmě zajistit úhradu Krajířových válečných výdajů. Jestli král zapsal Krajířovi na Českých Budějovicích rovnou celou tuto sumu, nebo jen její část a ta byla do podzimu roku 1421 postupně navýšena na 6000 uherských zlatých, s jistotou nevíme. Lze však předpokládat, že kvůli první dohodě a vydání nedochované zástavní listiny zavítal Lipolt z Krajku na dvůr krále Zikmunda, jenž na konci roku 1419 přijel do Brna a v první třetině roku 1420 dlouhodobě pobýval ve Vratislavi a následně v dubnu ve Svídnicí, odkud psal ohledně Krajířovy vojenské pomoci do Českých Budějovic.³⁰

Jelikož v následujícím období vystupuje Lipolt jako budějovický hejtman, nabízí se otázka, zda se fakticky nestal zástavním pánem města. Obdobně tehdy Zikmund zastavil mnohé hrady šlechticům, kteří sice vystupovali jako královi úředníci (purkrabí či zejména v případě Chebu a Lokte *pfleger*), fakticky se však stali pány zastaveného hradu.³¹ V případě Lipoltova hejtmánství v Budějovicích byla situace zjevně jiná. Jak už poukázal Zdeněk Šimeček, hejtmanský úřad neměl tehdy ve městě

gern und und [sic!] argenlost umb die Tawsent schok grossen, die ich in den egenanten funf jaren von den burgern der stat zum wudweis von seinem wegen aufholen und emnemen sol.

28) *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges vom Jahre 1419 an* (dále UB) I. *Von den Jahren 1419–1428*, ed. František PALACKÝ, Prag 1873, s. 27–28, č. 21; *Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437) nach Archiven und Bibliotheken geordnet* III. *Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken Südböhmens*, edd. Petr ELBEL – Přemysl BAR – Stanislav BARTA – Lukáš REITINGER, Wien – Köln – Weimar 2016 (= J. F. Böhmer, *Regesta Imperii* XI – Neubearbeitung 3; dále RI XI – NB 3), s. 79–80, č. 16.

29) Österreichisches Staatsarchiv, Wien, Haus-, Hof- und Staatsarchiv (dále ÖStA, HHStA), Reichsregister G, fol. 124v; J. F. Böhmer, *Regesta Imperii* XI. *Die Urkunden Kaiser Sigismunds (1410–1437)* I. 1410–1424 (dále RI XI/1), ed. Wilhelm ALTMANN, Innsbruck 1896–1897, s. 330, č. 4676.

30) Jörg K. HOENSCH – Thomas KEES – Ulrich NIESS – Petra ROSCHECK, *Itinerar König und Kaiser Sigismunds von Luxemburg 1368–1437*, Warendorf 1995, s. 101.

31) V obecné rovině to nastínil už Milan MORAVEC, *Zástavy Zikmunda Lucemburského v českých zemích z let 1420–1437*, *Folia Historica Bohemica* 9, 1985, s. 89–173.

funkci správní, ale spíše jen vojenskou.³² Zikmund nadále vykonával svou vládu nad městem, na němž byly pouze zapsány Krajířovy pohledávky, a k úplné zástavě královského města s předáním faktické vlády, jak níže ukážu, došlo až o rok později.

Z uvedeného Zikmundova listu odeslaného do Českých Budějovic 25. dubna 1420 plyne, že měšťané v obavách z ovládnutí města heretiky prosili krále o vojenskou pomoc. Obavy rozhodně nebyly přehnané, zejména když v polovině března skončilo bez úspěchu vyjednávání Čenka z Vartenberka a Oldřicha z Rožmberka se Zikmundem a kvůli vyhlášení křížové výpravy se mocný jihočeský magnát a jeho nedávný poručník Vartenberk odklonili od krále.³³ Hrozba, že město bude z jihu obklíčeno mocným příznivcem utrakvismu, vyvolávala v Budějovicích zděšení. O pouhé dva týdny později se proto měšťané opětovně obrátili na krále Zikmunda. Lucemburk jim odpověděl z Hradce Králové 9. května 1420 po překročení slezsko-české hranice.³⁴ Ubezpečil je, že psal „svému služebníkovu a věrnému“ Lipoltu Krajířovi (*dem edeln Lewpolten Kreyer, unserm diener und lieben getreuen*), aby naverboval dostatečné množství spolehlivých vojáků, kteří by společně s budějovickými měšťany pomáhali bránit město (*das er guter gesellen genug ufnem [...], sy mitsampt euch im die stat wol helfen behuten*).³⁵ Zároveň král dodal, že poslové města po návratu do Budějovic ústně zpraví radní o tom, co panovník zamýšlí učinit s věrolomnými osobami.³⁶ Asi se moc nezmylíme, když za těmito nevěrníky budeme hledat i krumlovského pána.

Pro určení posloupnosti tehdejších událostí a objasnění role Lipolta Krajíře mají určitý význam předpokládané či přímo zmíněné listy Zikmunda Lucemburského, jež se do dnešních časů nedochovaly ani v podobě opisu. Valentin Schmidt považuje za doklad existence jistého ztraceného listu krále Zikmunda pasáž v kompilativním přehledu dějin Českých Budějovic, který s využitím archivních výpisů Franze Xavera Illinga sestavil Franz Seraphin Seyser.³⁷ Odstavec věnovaný roku 1420 se skládá ze dvou částí, z nichž první má být výtahem ze Zikmundova listu Budějovickým datovaného „v pondělí před Letnicemi“ (to ve zmíněném roce připadlo na 20. květen). Panovník v něm prý připomněl věrnost budějovických měšťanů v boji proti viklefištům („gegen die Religionssektierer Wiklefiten wie bisher standhaft zu bleiben“)

32) Zdeněk ŠIMEČEK, *Hejtmané v Českých Budějovicích*, Jihočeský sborník historický 24, 1955, s. 41–49.

33) Valentin SCHMIDT, *Südböhmen während der Hussitenkriege*, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 46, 1907–1908, s. 203–245, 326–356, zde s. 214; Robert NOVOTNÝ, „*Sloup království*“ v počátcích revoluce. *Oldřich z Rožmberka 1417–1420*, in: Zrození mýtu. Dva životy husitské epochy, edd. Robert Novotný – Petr Šámal, Praha 2011, s. 60–72; naposledy Lukáš REITINGER, *Oldřich z Rožmberka*, in: Petr Elbel et al., *Zikmundova strana v husitských Čechách*, v přípravě do tisku.

34) Archiv Národního muzea, Praha, sbírka C – Muzejní diplomatář (dále ANM, Muzejní diplomatář), sub dato: *ewern brief, den ir uns by ewern fründen gesant hab, und ouch ewer bottschaft, dy ir uns bey in getan hab*. Originál listu, původně uložený v městském archivu v Českých Budějovicích, se nedochoval a jeho znění je dnes známo jen v podobě opisu z 19. století. Nejúplnějším zpřístupněním zůstává RI XI – NB 3, s. 81–82, č. 18.

35) ANM, Muzejní diplomatář, sub dato: srov. RI XI – NB 3, s. 80–82, č. 17, 18.

36) ANM, Muzejní diplomatář, sub dato: *ouch ettlich ander unsere meynung zu wissen, werden euch diese ewre frunde wol kunnen underwisen, wie wir unser geschefte wider unser finde und ungetrewe fur uns gefasset haben*; srov. RI XI – NB 3, s. 81–82, č. 18.

37) V. SCHMIDT, *Südböhmen*, s. 216 a pozn. 3.

a přislíbil jim vojenskou pomoc, peníze a různé milosti („versprach ihnen Hilfspvölker, Geld und fürstliche Gnaden“), přičemž měl vzpomenout i na budějovického hejtmana Lipolta z Krajku.³⁸

Zmíněný výtah z údajně neznámého listu se však více než nápadně podobá královo dopisu z 5. května 1421, jehož originál se dochoval v českobudějovickém archivu. I ten je totiž datován v pondělí před Letnicemi (*am nechsten Montag vor dem heiligen pfingstag*), na úvod je rovněž připomenuta věrnost Budějovických v boji proti viklefstům (*wider die wickleffen durch des cristenlichen gelaubens willen trewlich, veste und bestendiclich bleben*), a dokonce je zde užito stejné sloveso jako v Illingově výpisu.³⁹ V domnělém listu z roku 1420 král měšťanům přislíbil vojenskou pomoc, peníze a milosti, což taktéž nalezneme ve vzpomínané archiválii z roku 1421.⁴⁰ Ta také připomíná Lipolta Krajíře, který působí v Budějovicích (*Lepolden von Krey, vnserer lieben getruen, die bey euch seyn*).⁴¹ Illing evidentně pracoval s dopisem z 5. května 1421 a ten pak byl ve výsledném chronologicky podávaném výkladu nesprávně spojen s rokem 1420. To nás rozhodně nemůže udivit, neboť u listů, jež nejsou vročeny explicitně (letopočtem), nýbrž pouze opisem pomocí délky dosavadní vlády královského vydavatele (v našem případě *vnserer Riche des Hungrischen etc. in dem XXXV, des Romischen in dem XI, vnd des Behemischen im ersten Jaren*), se tvůrci českobudějovické kroniky dopouštěli takových omylů opakovaně. Letopočet si špatně odpočítali, a tím došlo v chronologickém zařazení příslušných pramenů k posunu o jeden rok.⁴² Dokládá to i další text odstavce o událostech roku 1420, který připomíná královo vybidnutí, aby se budějovický hejtman Lipolt spojil s Rožmberkem proti Žižkovi.⁴³ V tomto případě jde zjevně o výtah ze Zikmundova listu adresovaného Oldřichovi z Rožmberka 8. února 1421 (a opět explicitně nevročeného).⁴⁴ Druhá část odstavce pak shrnuje obsah listu zlatokorunského opata Rutgera z konce října roku 1420.⁴⁵

38) Franz Xaver ILLING – Franz Seraphin SEYSER, *Kurz gefaßte Chronik der königlich privilegirten und freien Berg- und Kreisstadt Budweis (Budigowice) im Königreiche Böhmen seit ihrem Ursprunge bis zum Jahre 1840*, Budweis 1841, s. 42: „Sigismund [...] 1420 am Montag vor Pfingsten die Budweiser, gegen die Religionssektirer Wicklefiten wie bisher standhaft zu bleiben, versprach ihnen Hilfspvölker, Geld und fürstliche Gnaden, und wies Kreg zum Hauptmann in Budweis an.“

39) UB I, s. 89, č. 86.

40) Tamtéž: *Wann wir uns yczund mit volke von Ungern, von der Slesien und von Osterrich mechtlich besamen, das wir vnsern vnd ewern widersachen [...] widersteen wollen, vnd euch dornach mit geryetem gelde vnd sulchen gnaden also gnediclich bedenken.*

41) Tamtéž.

42) Například výše zmiňovaný Zikmundův list sepsaný ve Svídnici 25. dubna 1420 (UB I, s. 27–28, č. 21) mylně přiřadili k roku 1419 (F. X. ILLING – F. S. SEYSER, *Kurz gefaßte Chronik*, s. 42).

43) F. X. ILLING – F. S. SEYSER, *Kurz gefaßte Chronik*, s. 42: „wies Kreg zum Hauptmann in Budweis an, sich mit denen Rosenbergen gegen Žižka zu rüsten“.

44) Srov. UB I, s. 63–64, č. 65; *Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka (dále LOR) I. 1418–1437*, ed. Blažena RYNEŠOVÁ, Praha 1929, s. 34, č. 50.

45) F. X. ILLING – F. S. SEYSER, *Kurz gefaßte Chronik*, s. 42; srov. *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron in Böhmen*, ed. Mathias PANGERL, Wien 1872 (= FRA II/37), s. 418–420, č. 175. Pangerlovo chybné vročení „1425 cc.“ korigoval Jaroslav KADLEC, *Dějiny kláštera Svaté Koruny, České Budějovice 1949*, s. 99, pozn. 24.

Je nepochybnř, ře Valentinem Schmidtem předpoklřdanř ztracenř Zikmundřv list z 20. kvřtna 1420 je pouze nesprřvnř datovanřm znřmřm dokumentem, a zprřvu uvedenou v Seyserovř kompilaci tudřř musřme z relevantnřch pramenřv vylouřit. Dřleřitř je vřak pro nřs přřpadnř ztracenř list, kterř se hlřsř do konce kvřtna roku 1420, kdy zatřm jeřtř kalichu vřrnř Oldřřch z Rořmberka hledal cestu ke krřli Zikmundovi a zamřřlel napadnout rodřcř se radikřlnř obec hory Třbor. Konkrřtnř Bohuslav Balbřn ve spise *Epitome historica* uvřdř, ře z jakřhosi neznřmřho rořmberskřho rukopisu (*Ms. Codex Rosensis*) znř znřnř třř listřv Zikmunda Lucemburskřho urřenřch Oldřřchovi z Rořmberka (*Habeo ternas Sigismundi Caesaris ad Ulricum Rosensem hoc tempore datas literas*).⁴⁶ Druhř dopis mřl břt přnovi z Rřře odeslřn z vojenskřho leřenř u Kladrub, coř by jeho vznik řadilo do konce ledna ři prvnr třetiny řnora 1421.⁴⁷ Z třto doby a z danřho mřsta se vskutku dochoval Zikmundřv list urřenř Oldřřchovi, avřak po obsahovř strřnce se od Balbřnem zmřnřnřho psanř odliřuje.⁴⁸ Třetř Balbřnem přřpomřnanř dopis, odeslanř krřlem Oldřřchovi od Prahy a řelřcř jeho porřřky u Třbora, lze bez překřřek ztotořit s dochovanřm listem z 1. řervence 1420.⁴⁹ Jinak tomu ale zřejmř bude u listu prvnrho, o nřm ř se dozvřdřme, ře byl odeslřn v řterř po Letnicřch, v desřtřm roce Zikmundovy řřmskř vlřdy (31. kvřtna 1420) z Vyřehradu v Uhrřch. Nahlřdnutř do krřlova itinerrřre potvrzuje, ře tehdy panovnrk dlel na Vyřehradř, nikoliv vřak uherskřm, nřbrř řeskřm. Na prvnr pohled se zdř, ře by mohlo řt o list, kterř Zikmund adresoval Rořmberkovi třhoř dne rovnřř z Vyřehradu. Problřmem vřak je, ře po tematickř strřnce se Balbřnřv popis se znřnřm dochovanřho listu dostř rozchřzř. V dochovanř archivřlii krřl nařřzuje, aby Rořmberk na Třbor zařtořil (*rozplařil a zbořil*). Pokud by tak uřitnit nemohl, přřkazuje Lucemburk, aby se svou vojenskou hotovostř přřjel k nřmu.⁵⁰ Krřlřv dopis Oldřřchovi z třhoř dne, jeřř Bohuslav Balbřn nalezl ve ztracenřm „rořmberskřm kodexu“, mřl vřak přř jinř obsah. Panovnrk pņa z Rřře vybřzř, aby se spojil s budřjovickřm hejtmanem Krajřřem a společně obleřhali Třbor.⁵¹ Balbřn nřslednř s urřitou nepřesnostř převyprřvřl lřřenř kroniky Vavřince z Březovř a ne zcela spolehlivř vyprřvřnř Eneřře Silvia Piccolominiho. Podle jejich podřnř nřslednř baroknr ućenec uvedl, ře se Rořmberk spojil s Krajřřem přř obleřhřnř Třbora, k řemuř přřdřvř dovřtek, ře tuto zprřvu potvrzuje přřvř opis vzpomřnanřho listu v dnes jřř nedochovanřm rukopisu *Codex Rosensis*.⁵²

46) Bohuslav BALBŘN, *Epitome historica rerum Bohemicarum*, Pragae 1677, s. 441–442.

47) Srov. J. K. HOENSCH – T. KEES – U. NIESS – P. ROSCHECK, *Itinerar*, s. 103.

48) B. BALBŘN, *Epitome historica*, s. 441: *alteras, ex Castris ad Coenobium Cladrubiense adhortantis, Zisscae et Taboritarum Novam Urbem aedificantium consiliis ex proximo occurrat, mittere se auxilio, Bavaricas quasdam et Austriacas copias*. Srov. LOR I, s. 34, ř. 50; RI XI – NB 3, s. 99–100, ř. 40.

49) B. BALBŘN, *Epitome historica*, s. 441: *tertias dedit ex castris ad Pragam, quibus Ulricum a Taborio turpiter repulsum consolatur*. Srov. LOR I, s. 19, ř. 33; RI XI – NB 3, s. 87–88, ř. 27.

50) LOR I, s. 15, ř. 28; RI XI – NB 3, s. 82–83, ř. 19.

51) B. BALBŘN, *Epitome historica*, s. 441: *primas Wissehrado ex Ungaria die Veneris post Pentecosten, anno Imperii Romani X. monentis, ut cum Rogirzio de Landstein Budvicensis Urbis Praefecto sese conjungat, et Taborium obsideat*. Jak uř jsme uvedli, Balbřn přř interpretaci tohoto listu nepřesnř tvrdř, ře byl vydřn na uherskřm Visegrřdu.

52) Tamtřř, s. 441–442: *Dicendum enim est, paruisse Ulricum et Taboritas obsedis; at Nicolaus Hus inobservatus in Vigilia SS. Petri et Pauli Taborium ingressus, altero die repente ex Urbe obsidentes*

Jelikož už sám Balbín poznamenává, že tato korespondence o Krajířově spoluúčasti je potvrzena kronikářským zápisem, zdá se, že nejde o vzpomínaný dochovaný list z 31. května 1420, k němuž by Balbín jen doplnil svou dedukci, ale o jiný dopis Rožmberkovi z téhož dne, jehož reprodukováný obsah zcela zapadá do tehdejší dramatické situace. Jak už jsme řekli, v dochovaném listu panovník jihočeskému magnátovi napsal, aby zaútočil na Tábor, řeč je však pouze o Rožmberkovi.⁵³ Téhož dne tedy Zikmund patrně odeslal Oldřichovi ještě jeden list, což v tehdejší hektické době v případě krále rozhodně nebylo výjimečné. V druhém dopise krumlovského pána vybízel, aby se spojil s Krajířem a zahájili obléhání Tábora. Důvod byl prostý. V pátek 17. května či o den později vyrazila hlavní část tábořských houfů ku Praze a obrana samotného Hradiště byla oslabena.

V dochovaném Zikmundově listu z 31. května 1420 lze pozorovat určitý králův odstup vůči doposud stále k utrakvistu se klonícímu Rožmberkovi, neboť krumlovský pán není osloven obvyklým *urozený věrný milý*, ale direktivně a stroze *Oldřiše z Rožmberka*.⁵⁴ Nelze se tudíž divit, že Oldřich nevyšlyšel Zikmundovy výzvy k osobnímu setkání a ke králi zatím nespěchal. Zdá se však, že to asi neplatilo o budějovickém hejtmanovi. V následném dochovaném listu, který Zikmund napsal Rožmberkovi 12. června 1420, totiž čteme: *Velmi jsme vděčni tvému poselství, které jsi nám po statečném Petrovi z Mohylna a Leupoltovi, věrným našim milým, vzkázal, a zvláště, že s námi chceš ostati a naši vuoli činiti; a také že k nám jedeš, to jsme rádi slyšili*.⁵⁵ Králem zmíněného *Leupolta* považovala Blažena Rynešová a stejně tak editoři posledního příslušného svazku *Regest Imperii* za jakéhosi služebníka krále Zikmunda.⁵⁶ Druhou vzpomínanou osobou byl ovšem rytíř Petr Gewser z Mohelna, jenž patřil k nepřehlédnutelným Zikmundovým familiářům a straníkům působícím na Moravě.⁵⁷ Je proto namístě zapochybovat nad tím, že by králem vzpomenující *Leupolt, věrný náš milý* byl jen pouhým poslem. Jelikož v týdnech, kdy byl tento

---

agressus, omnes aut cecedit, aut fugavit; qua in coede Rogirzium periisse Codex Manuscriptus affirmat, Ulrichus cladem illam Austriacis copiis solebat imputare. Nepřesné je pouze Balbínovo tvrzení, že tehdy Krajíř u Tábora padl.

53) LOR I, s. 15, č. 28: *A zvláště jakož nám píšeš o těch Thábořích na Hradiščku etc., věz, žeť jsme již zde pánu bohu děkujice a proti zdejším Tháboróm sě dábíbuoh snažíme, žeť těm na Hradiščko nemnoho pomoci dadie. Protož prikazujem, aby předsě ten Thábor na Hradiščku rozplášil a zbořil.* Srov. RI XI – NB 3, s. 82–83, č. 19.

54) LOR I, s. 15, č. 28; RI XI – NB 3, s. 82–83, č. 19. Na Zikmundův odstup v oslovení Oldřicha kladli důraz Josef MACEK, *Tábor v husitském revolučním hnutí II. Tábor chudiny venkovské a městské*, Praha 1955, s. 194–195; František KAVKA, *Poslední Lucemburk na českém trůně. Králem uprostřed revoluce*, Praha 1998, s. 61; R. NOVOTNÝ, „*Sloup království*“, s. 63.

55) LOR I, s. 15–16, č. 29.

56) Tamtéž, s. 309 (rejstříkové heslo); RI XI – NB 3, s. 83–84, č. 20.

57) Srov. *Regesten Kaiser Sigismunds (1410–1437) nach Archiven und Bibliotheken geordnet I. Die Urkunden und Briefe aus den Archiven und Bibliotheken Mährens und Tschechisch-Schlesiens*, ed. Petr ELBEL, Wien – Köln – Weimar 2012 (= RI XI – NB 1), s. 64–65, č. 5; s. 126, č. 69; s. 127, č. 70; s. 129–130, č. 74; s. 130–131, č. 75; s. 167–168, s. 114; s. 168, č. 115. Andreas ZAJIC – Petr ELBEL, *Wappenmarkt und Marktwappen. Diplomatische und personengeschichtliche Überlegungen zum Wappenbrief König Sigismunds für Mohelno aus der Zeit des Konstanzer Konzils. Mit einem Quellenanhang*, in: *Kaiser Sigismund (1368–1437). Zur Herrschaftspraxis eines europäischen Monarchen*, edd. Karel Hruza – Alexandra Kaar, Wien – Köln – Weimar 2012 (= *Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des Mittelalters*. Beihefte zu J. F. Böhmer, *Regesta Imperii* 31), s. 301–364.

list odeslán, spolupracoval Oldřich z Rožmberka s Lipoltem Krajířem na přípravě obléhání Tábora a následně oba ve vojenském ležení před Táborem pobývali, jeví se pravděpodobně, že se za tímto *Leupoltem* skrývá právě pán z Krajku, který na počátku června zřejmě přijel ke králi Zikmundovi ku Praze a společně s Petrem Gewserem z Mohelna asi do určité míry zprostředkoval i jednání mezi Lucemburkem a Rožmberkem.

Ani tehdy se Oldřich ke králi ještě nedostavil, neboť ten jej opětovně zval na svůj dvůr 20. června.⁵⁸ Krumlovský pán začal obléhat Hradiště rodící se tábořské obce v druhé polovině června roku 1420 společně s budějovickou německou posádkou Lipolta Krajíře. Počty obléhatelů měl prý zvýšit Jan z Leskovce, jenž přivedl i 40 jezdců z Jihlavy a z držav Jana mladšího z Hradce, Telče a Počátek, jak připomíná na základě dnes již ztracených pramenů barokní historiograf Tomáš Pešina z Čechorodu.⁵⁹ Z ležení před Táborem přijel *dominus de Rosis* za Zikmundem na hrad Žebrák, kde se za přítomnosti papežského legáta Ferdinanda spolu s dalšími šlechtici odřekl kalicha, a po návratu k vojsku svým družiníkům zakázal přijímání pod obojí.⁶⁰ Zda se Krajíř zúčastnil i této druhé cesty šlechtických předáků z jižních Čech k Lucemburkovi, nevíme. Jisté je pouze to, že král Zikmund posléze 29. června nařídil rakouskému šlechtici Jindřichovi z Puchberga, aby se se svým vojskem připojil k Rožmberkovi při dobývání Tábora,⁶¹ a o den později zaslal panovník od Prahy Oldřichovi list, v němž odsouhlasil jeho písemnou žádost, aby mu nadále při dobývání Tábora byli nápomocni lidé milevského probošta.⁶² To se však již psal 30. červen, kdy za úsvitu vpadla obléhatelům do zad jízda Mikuláše z Husí (údajně v počtu 350 mužů) odeslaná z Prahy Tábořským na pomoc.⁶³ Zikmund, k němuž se zjevně ještě nedostala zpráva o této porážce, stále horečně sháněl další válečníky, kteří by mohli Rožmberkovi a Krajířovi pomoci. Vyslal Jana mladšího z Hradce vstříc vojskům rakouských vévodů Albrechta a Arnošta, jejichž šiky se měly 18. června vydat

58) LOR I, s. 16–17, č. 30.

59) Tomáš PEŠINA z ČECHORODU, *Mars Moravicus*, Pragae 1677, s. 465–466. Pešinou citovaným pramenům přiznávají váhu František DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí II. Doba reformační*, Praha 1936, s. 37–38; František KAVKA, *Strana Zikmundova v husitské revoluci*, disertační práce obhájená na Filosofické fakultě UK, Praha 1949, s. 133, č. 452.

60) V literatuře zaznívá názor, že Rožmberk zahájil obléhání Tábora až poté, co se vrátil od Zikmunda již jako katolík, který zavrhl kalich (F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 62; František ŠMAHEL et al., *Dějiny Tábora I/1. Do roku 1421*, České Budějovice 1988, s. 268, a další). Avšak podle líčení Vavřince z Březové přijímali ve vojenském ležení před Táborem Rožmberkovi lidé pod obojí a teprve po Oldřichově návratu od Zikmunda ke svému vojsku (*ad exercitum suum rediens*) se i oni na příkaz svého pána odřekli kalicha (Vavřinec z Březové *Kronika husitská*, ed. Jaroslav GOLL, in: FRB V, ed. Josef Emler, Praha 1893, s. 327–534, zde s. 380). Podle Vavřincovy kroniky bylo tedy obléhání Tábora zahájeno ještě před cestou pána z Růže na Žebrák. K té mohlo dojít až po 20. červnu, kdy je Oldřich k této schůzce naposledy králem zván (LOR I, s. 16–17, č. 30). Vavřinec z Březové spojuje počátek obléhání s 23. červnem, tudíž Rožmberkova konverze na Žebráku proběhla někdy mezi 23. a 29. červnem. Snahu Václava Vladivoje TOMKA, *Dějepis města Prahy IV*, Praha 1899, s. 67–68, a J. MACKA, *Tábor II*, s. 95, datovat Oldřichovu cestu k Zikmundovi před 23. červnem oprávněně odmítá Petr ČORNEJ, *Bitva na Vítkově a zhroucení Zikmundovy křížové výpravy v létě 1420*, Husitský Tábor 9, 1986–1987, s. 101–152, zde s. 115, pozn. 59.

61) UB I, s. 32, č. 30; RI XI – NB 3, s. 85, č. 22.

62) LOR I, s. 17–18, č. 31; RI XI – NB 3, s. 86, č. 23.

63) Vavřinec z Březové *Kronika husitská*, s. 380–381.

z Freistadtu do Čech.⁶⁴ Jan z Hradce měl s Habsburky dojednat, aby se připojili k dobyvatelům Tábora. Ještě 1. července odeslal od Prahy Oldřichovi psaní s prosbou, aby doručil jeho listy s těmito instrukcemi oběma Habsburkům a pasovskému biskupovi Jiřímu z Hohenlohe.⁶⁵ Jakmile však téhož dne zastihla Zikmunda zpráva o porážce před tábořským opevněním, napsal Rožmberkovi druhý list s tímž datem, v němž želí jeho porážky a oznamuje mu, že mění své plány. Konkrétně nařídil rakouskému vévodovi Albrechtovi, aby namísto k Táboru táhl ku Praze.⁶⁶

Porážkou otrěsený Oldřich z Rožmberka se od Tábora podle všeho stáhl do bezpečí blízkého hradu Příběnic, ze kterého 13. července 1420 napsal Janovi mladšímu z Hradce dnes již nezvěstný list, v němž mu vylíčil svou porážku.⁶⁷ Oldřichova přítomnost na Příběnicích bezmála dva týdny po ostudné porážce svědčí o tom, že se svého záměru dobýt Tábor zcela nezřekl a pokoušel se obléhat utrakvistickou baštu i v následujících dnech. Ostatně k tomu jej již 1. července, záhy po nečekaném přepadu Mikuláše z Husi, vyzýval i sám král.⁶⁸ Jak Rožmberk s Krajířem dokázali před Tábořem opětovně konsolidovat své síly, napovídá několik pramenů. Podle zprávy z 9. července již mělo být s Rožmberkem před Tábořem velké vojsko nejmenovaného rakouského vévody.⁶⁹ Zatímco vévoda Albrecht V. měl již kolem 6. července vyrazit na sever od Tábora,⁷⁰ táhnout Benešovskem a u Prahy se svým vojskem pobývat nejpozději 11. a 13. července,⁷¹ druhý rakouský vévoda a pán Štýrska Arnošt Železný byl ještě 4. července ve Vídni⁷² a podle zpráv norimberské městské rady se již někdy před 19. červencem účastnil dobývání Tábora.⁷³ Teprve k těmto červencovým týdnům se může vztahovat zpráva Tomáše Ebendorfera o společném dobývání Tábora 500 družiníky Krajíře, 300 vojáky Oldřicha a mnohem vyšším počtem habsburských šiků pod přímým velením rakouského vévody.⁷⁴

64) Gottfried Edmund FRIESS, *Herzog Albrecht V. von Österreich und die Hussiten*, in: XVII. Programm des k. k. Ober-Gymnasiums der Benedictiner zu Seitenstetten, Linz 1883, s. 3–77, zde s. 14–15; Ferdinand STÖLLER, *Österreich im Kriege gegen die Hussiten (1420–1436)*, Jahrbuch für Landeskunde von Niederösterreich N. F. 22, 1929, s. 1–87, zde s. 8–10.

65) LOR I, s. 18, č. 32; RI XI – NB 3, s. 86–88, č. 24–27.

66) LOR I, s. 19, č. 33: *Velmi nám žel, že jsi od těch Thábor z pole tiščen a žet se po tvé vuoli nezvedlo. A již jsme svým počestným poselstvím byli zjednali, žet jsú Rakušené měli pomoci. Poněvadž se to pak stalo, tehdy chcem, aby náš syn kněz Albrecht rovně k nám a při nás v tyto běhy aby byl.* Srov. RI XI – NB 3, s. 88–89, č. 28.

67) Výňatky z tohoto listu cituje T. PEŠINA z ČECHORODU, *Mars Moravicus*, s. 465–466, jemuž je ohledně tohoto ztraceného pramene přiznávána důvěra (dále viz pozn. 59).

68) LOR I, s. 19, č. 33: *A ty se doma nad svými ukaž jako pán, ať vědie, že si svých pán a jich mocen, a také aby věděli, že tebe mají poslušni býti.* Srov. RI XI – NB 3, s. 88–89, č. 28.

69) UB I, s. 38, č. 36.

70) *Vavřince z Březové Kronika husitská*, s. 385.

71) E. M. LICHNOWSKY, *Geschichte des Hauses Habsburg V*, s. CLXXVI, č. 1954–1956.

72) Tamtéž, s. CLXXV, č. 1952.

73) UB I, s. 43, č. 38.

74) Thomas EBENDORFER, *Chronica Austriae*, ed. Alphons LHOTSKY, Berlin – Zürich 1967 (= MGH, *Scriptores rerum Germanicarum – Nova series XIII*), s. 366–367: *domini Ernestus et Albertus duces ad veniendum cum manu forti cum suis se accingunt copiis venientes quoque ad Civitatem liberam expectatis sociis duce pausante inibi Ernesto. Albertus uti dux gener regis versus Pragam arripit iter ferme cum quatuor milibus equitum pugnatorum [...] per Budweis ad Sobislaw devenientes, qui muratus locus de Rosenbergo esse dinoscitur, tunc Huß et Wickleff erroribus fedati, ibi in campo fixit tentoris per*

Dosud v odborné literatuře panovala shoda, že toto vyprávění Tomáše Eben-
dorfera o účasti rakouského vévody a jeho vojsk na dobývání Tábora se vztahuje
již k předešlému červnovému obléhání, které bylo ukončeno nečekaným útokem
Mikuláše z Husi 30. června 1420.⁷⁵ Zapomíná se ovšem na skutečnost, že podle
Zikmundových listů tehdy ani jeden z rakouských vévodů k Táboru ještě nedorazil,
naopak byli v listech odeslaných 1. července teprve králem Zikmundem vybízeni,
aby Rožmberkovi pomohli husitskou baštu dobýt.⁷⁶ Před táboreské hradby musely
tedy šiky rakouských vévodů dorazit až po úspěšném přepadu Mikuláše z Husi.
Účast habsburských vojsk teprve na opomíjené druhé červencové snaze zničit
Tábor potvrzuje i uvedený itinerář obou Habsburků. Příchod rakouských vévodů
s jejich vojsky před Tábor až v červenci rovněž nabízí vysvětlení, proč mohl 30. červ-
na Mikuláš z Husi při svém přepadu početnějších obléhatelů Tábora uspět. Zaútočil
totiž pouze na rožmberské a krajířovské ležení, a nikoliv na zatím nedorazivší mno-
hem početnější vojska Habsburků. Zmínka Vavřince z Březové, že Mikuláš z Husi
napadl před Táborem i Rakušany (*Kragierz cum Theutonicis presertim Australibus*),
odkazuje spíše na původ družiníků budějovického hejtmana Lipolta Krajíře než na
habsburská vojska.⁷⁷ I tak se však zdá, že husitský kronikář zamlčením následného
druhého pokusu dobýt Tábor v červenci cíleně zveličil úspěch vítězného tažení
Mikuláše z Husi.

Důvod k opětovné snaze rozvrátit obec na Hradišti zřejmě pramenil i ze sku-
tečnosti, že až do 22. srpna 1420 pobývala většina táboreských bojovníků v Praze.⁷⁸
Ani tento druhý pokus ale kvůli vnitřním rozporům a celkovému nezdaru křížové
výpravy nebyl úspěšný. Zároveň před Táborem mezi obléhateli vyvstaly potyčky.
Rožmberští vojáci mizeli, aby společně s nepřáteli bojovali proti Rakušanům, mnozí
však byli poraněni.⁷⁹ Roztržky mezi Rožmberkovými lidmi a habsburskými šiky pře-
trvávaly i po porážce v bitvě na Vítkově při návratu habsburského vojska do Rakous.
Vévoda Arnošt se ještě 4. srpna 1420 omlouval Oldřichovi za to, že při nocování
v Trhových Svinech došlo ke střetu nejen s husity, ale také s jeho tamní posádkou,
přičemž bylo samotné městečko zapáleno.⁸⁰

---

noctem pausarunt, ubi et pluribus perfidis arreptis per ignis iudicium finem vivendi dederunt. Ordinatis quoque militum excubiis accensis ignibus per castrorum girum, quieti se contulit exercitus, ne cecis insidiis adversariorum sentiret incursus. Deinde Ausgukh olim muro cinctum opidum princeps cum exercitu venit, quod omnino per Thaboritas dirutum invenit, et ex eo montem Thabor instauratum agnovit. Contra quos Leopoldus Chraiger assumptis quingentis pugnatorum adiunctis aliis sibi tricentis a domino de Rosenberg accessit.

75) J. MACEK, *Tábor II*, s. 195–196; F. ŠMAHEL, *Dějiny Tábora I/1*, s. 268; R. NOVOTNÝ, „*Sloup království*“, s. 64; P. ČORNEJ, *Jan Žižka*, s. 272, a další.

76) LOR I, s. 18–19, č. 32, 33.

77) *Vavřince z Březové Kronika husitská*, s. 380.

78) Tamtéž, s. 431.

79) T. EBENDORFER, *Chronica Austriae*, s. 367: *sed, ut fertur, cum bellum adoriretur, qui ex familia de Rosenberg erant, una cum hostibus contra Australes conflagere decreverunt, ob quod et certis ex eis sauciatis nostratibus se vice versa ad exercitum contulerunt frustrati. In quo et Bohemorum parvus apparuit pro fide ecclesie zelus et sinceritas, patuit dolus et infidelitas, propter quod et inantea habiti sunt contemptui a ceteris in exercitu.*

80) AČ XXI, ed. Josef KALOUSEK, Praha 1903, s. 279–280, č. 8.

Přes tento neúspěch Krajířova a Rožmberkova spolupráce v následné době nadále pokračovala. Nic jiného jim ani nezbyvalo, zvláště když po návratu božích bojovníků z Prahy do jižních Čech především na tyto nedávné obléhatele Tábora dopadla Žižkova msta. Poté, co jednooký vojevůdce dobyl Lomnici nad Lužnicí Jana mladšího z Hradce, vyrazil mezi 18. a 25. zářím 1420 společně s Oldřichem Vavákem z Hradce na krajířovskou doménu s centry v Nové Bystřici a Landštejně, kterou Žižka z časů svých lapkovských let dobře znal. Dobyli Novou Bystřici, u níž kronikář Vavřinec z Březové uvádí, že její posádka byla německá (*Theutonicis in Bistrzicz*), ovšem samotný Lipolt na svých statcích tehdy nepobýval. Nejspíše byl zaneprázdněn jako vojenský hejtman zajišťováním obrany Českých Budějovic. Oběťmi v dobyté Bystřici přitom nebyli jen na rynku ubíjení členové posádky a obyvatelé městečka,⁸¹ Žižka dokonce zajal Lipoltovu manželku Annu z Meziříčí a jeho dceru, nejspíše Dorotu.⁸²

Jelikož sporé prameny dokládají jen dramatické dobytí Nové Bystřice, převládá názor, že se krajířovská posádka udržela na nedalekém pevném hradě Landštejně. Nicméně nelze zcela vyloučit, že i tento hrad tehdy či později padl do kališnických rukou. Po podzimním Žižkově tažení již totiž k době husitských válek chybějí o Bystřici a Landštejně jasnější zprávy a stejně tak se nám nedostává dokladů o tehdejšímu působení Krajířů na uvedených panstvích. Víme pouze to, že během husitských válek se Lipolt angažoval v Českých Budějovicích, na Moravě či v Rakousku. Krajířovský hrad Landštejn a Nová Bystřice nepředstavovaly překážku při husitských výpadech do Rakous ve druhé polovině dvacátých a na počátku třicátých let 15. století. Nadto mohutný Landštejn ani Nová Bystřice nefigurují v soupisu katolických hradů a měst z roku 1427.⁸³ Jeví se tudíž pravděpodobné, že po dobytí Nové Bystřice Žižkou na podzim 1420 se po dobu husitských válek nepodařilo Krajířům udržet jejich landštejnsko-novobystřickou doménu ani zde obnovit vlastní moc, a to včetně samotného hradu Landštejna. To zvláště potvrzují Zikmundova privilegia pro Krajíře z 2. ledna 1432, podle nichž kacíři v Čechách plenili jejich statky a fakticky jim je odebrali (*von den kezhern in Behem an iren gutern [...] vast vordorben sein und in desen leuffen abgenommen*).⁸⁴ V této ztrátě držav lze rovněž spatřovat důvod Lipoltova značného zadlužení u českobudějovických měšťanů, ze kterého se mu do

81) *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, s. 61, 74, 78.

82) *Vavřince z Březové Kronika husitská*, s. 425; AČ X, ed. Josef KALOUSEK, Praha 1890, s. 66, č. 1072; *Chronicon veteris Collegiati Pragensis*, in: *Staré letopisy české (Východočeská větev a některé související texty)*, edd. Alena M. ČERNÁ – Petr ČORNEJ – Markéta KLOSOVÁ, Praha 2018 (= FRB – Series nova III), s. 77–126, zde s. 87: *Zizka cum Thaboritis et cum domino Ulrico de Nova Domo, dicto iuvene Wawak, acquisiverunt civitatem dictam Bystrzycz cum castro domini Lipoldi dicto Kragerz et uxorem eius ibidem captivaverunt cum familia et civitatem cum castro destruxerunt; Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds*, ed. Wilhelm ALTMANN, Berlin 1893, s. 145: *do samp ten sich die Hussen und zugent uf her Heinrich Kreyherren in daz lant gon Merhern und gewonnen im eine Gut stat und sloß an und vingent sin wip und dochter und fürten sie hinweg. Wie es hernoch ging, daz wurstu wol vinden. Byť tehdy Windecke pobýval v Českých Budějovicích, tamního hejtmana Krajíře označuje ve své relaci nepřesně křesťním jménem Jindřich. K tomuto Žižkovu tažení naposledy P. ČORNEJ, *Jan Žižka*, s. 319–321.*

83) *Verzeichniss der böhmischen Royalisten (c. Sommer 1427)*, in: Friedrich VON BEZOLD, *König Sigmund und die Reichskriege gegen die Hussiten II. Die Jahre 1423–1428*, München 1875, s. 164–166.

84) ÖStA, HHStA, Reichsregister I, fol. 194v; tamtéž, Reichsregister K, fol. 38rv. Celý obsah citovaných listin bude přiblížen níže.

konce jeho života nepodařilo vyplatit.⁸⁵ Jistě víme pouze to, že Krajířové byli opět pány Landštejna a Nové Bystřice nejpozději roku 1443, kdy vdova po Lipoltovi Anna z Meziříčí odkázala určité částky novobystřickému farnímu kostelu a další sumu určila na stavbu kostela ve Starém Městě pod Landštejnem.⁸⁶

I přes ztrátu statků a zajetí nejbližší rodiny se pán z Krajku přímé konfrontaci s Žižkou na podzim roku 1420 nevyhýbal. Husitský vojevůdce po dobytí rožmberských Trhových Svinů protáhl přes celé jižní Čechy až na Horažďovicko. Zde opanoval a zbořil rožmberskou tvrz Panský (dnes Malý) Bor, záhy však k němu došla zpráva o blízkosti spojeneckých vojsk Lipolta z Krajku (*pan Krajieř s mnoho Němci*), Oldřicha z Rožmberka, Jindřicha z Plavna a Bohuslava ze Švamberka s plzeňským landfrídem. Nicméně Žižka se v ruinách zbořené tvrze 12. října úspěšně ubránil za značných ztrát na obou stranách.⁸⁷ Navzdory této krvavé řeži se jednooký hejtman nemstil na zajaté Krajířově choti Anně a dceři Dorotě, byť i v následujícím roce neváhal Lipolt zkřížit meč s Žižkovi věrným Janem Roháčem z Dubé. Jistě víme, že nejpozději roku 1428 již Lipoltova choť a dcera byly prokazatelně na svobodě.⁸⁸ Nejspíše byly propuštěny záhy po svém zajetí na podzim roku 1420. Možná zde svou roli sehrála i okolnost, že se trocnovský vojevůdce s Krajířem díky jejich dřívější lapkovské spolupráci osobně znal, stejně tak mohl osobně znát Krajířovu choť a dceru.⁸⁹ Vyloučit nelze ani to, že k jejich osvobození (či vyplacení) přispělo i určité uklidnění situace na jihu Čech po dojednání příměří, které Oldřich z Rožmberka uzavřel 18. listopadu 1420 s Žižkou a ostatními hejtmany tábořské a písecké obce, a to až do 4. února 1421.⁹⁰

Budějovický hejtman mezi Zikmundem, Albrechtem a Rožmberkem

Příměří s tábority z listopadu 1420 nezahrnovalo hejtmana v Budějovicích Lipolta Krajíře a tamní měšťany, jim tudíž stále hrozilo nebezpečí husitského vpádu. Určitý údiv nad tehdejší situací zaznívá v listu třeboňského probošta Ondřeje, jenž 25. ledna 1421 informuje rožmberskou vrchnost, že *pilně mluvil s Budějovskými o pušky i jiné pomoci. Tu pan Krajieř i s konšely a staršími utázavše se, tak jsou odpověď dali: Nynie čekáme se nepřátel každú hodinu, protož musieme se najprv opatřiti,*

85) Podrobněji viz níže.

86) Klosterneuburg, Stiftsarchiv, fond Urkunden St. Dorothea, sign. 1443 IV 06.

87) Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten, s. 144; *Staré letopisy české (Východočeská větev a některé související texty)*, s. 359 (text T); *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu*, ed. František ŠIMEK, Praha 1937, s. 36 (text R); *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*, ed. Týž, Praha 1959, s. 68–69 (text G); *Vavřince z Březové Kronika husitská*, s. 438. Srov. J. PEKAŘ, *Žižka a jeho doba II*, s. 116; III. *Žižka vůdce revoluce*, s. 81; IV. *Poznámky k dílu třetímu, opravy a dodatky – příloha, rejstříky*, s. 59–60; J. MACEK, *Tábor II*, s. 244–247; F. ŠMAHEL, *Dějiny Tábora I/1*, s. 275–276; Týž, *Husitská revoluce III. Kronika válečných let*, Praha 1993, s. 56–57; P. ČORNEJ, *Jan Žižka*, s. 321–322. Starší literatura se klonila k výkladu, že dobytí Nové Bystřice následovalo až po bitvě u borské tvrze.

88) F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 246, 259; *Die Salzburger Lehen*, s. 167, č. 167; *Diplomatium Portusnaonense. Series documentorum ad historiam Portusnaonis spectantium quo tempore (1276–1514) domus Austriacae imperio paruit*, ed. Giuseppe VALENTINELLI, Wien 1865 (= FRA II/24), s. 197, č. 178.

89) To připouští i P. ČORNEJ, *Jan Žižka*, s. 321.

90) AČ III, ed. František PALACKÝ, Praha 1844, s. 280, č. 14.

než vskóře má nám lidu přibýti i pušek drahně. A když to bude, tehdy to převrhúc, což mimo potrebu moci budem, chceme rádi k Třeboni udělití pušek, střelcív i lidí. Zatímco probošt poukazoval na ochotu Budějovických a Lipolta pomoci přes jejich svízelné postavení, neodpustil si určitou varovnou výtku vůči Rožmberkově nečinnosti: *Protož, milý pane, rač na to pomyslití, aby mezi tiem tvé dobré nebylo obmeškáno*. A přidává i citace stížností starší rady třeboňských měšťanů: *Divíme se, co pán miení, že nám nic nezkáže, kterak miení sobě činiti*.⁹¹

Oldřichova nečinnost zjevně pramenila ze zmíněného faktu, že až do 4. února 1421 trvalo mezi Rožmberkem na jedné straně a Janem Žižkou a tábority na straně druhé příměří. Určitá nejistota o postojích krumlovského pána panovala i na královském dvoře, neboť v latinsky psaném listu, který král Rožmberkovi poslal z vojenského ležení u kladubského kláštera 8. února 1421, je Oldřich nabádán, aby s Žižkou neuzavíral nové příměří, a zároveň jej král vybízí, aby neustával v podpoře „budějovického hejtmána Krajíře z Landštejna“ při obraně proti Žižkovi a jeho heretikům.⁹² Zatímco z tohoto dopisu lze tušit, že i k Zikmundovi se donesly zvěsti o nečinnosti krumlovského pána vůči ohrožovanému hejtmanovi z Budějovic a že se král snažil tímto listem uklidnit napjaté vztahy, dochovaná korespondence z konce února nás nenechává na pochybách o již otevřeném a probíhajícím konfliktu. Tehdy mezi Oldřichem z Rožmberka, hejtmanem Krajířem a budějovickými konšely proudila řada poselstev a listů, z nichž známe dva, a to dopis Budějovických Oldřichovi z 24. února 1421 a o dva dny mladší Rožmberkovu odpověď na tento list.⁹³ Budějovičtí připomínají nedochovaný předešlý list krumlovského pána, který si stěžoval, že se mu nedostalo odpovědi od Lipolta z Krajku, čemuž konšelé oponují, že byli přítomni, když *p[an] Krajieř k vašim poslóm mluvil*.⁹⁴ Pohnutkou k těmto jednáním byl návrh Budějovických, aby se celý spor delegoval k posouzení králi Zikmundovi, přičemž před panovníka měl předstoupit nejen samotný Rožmberk a Krajíř, ale i straníci obou šlechticů.⁹⁵ Oldřich ve své odpovědi z 26. února podotýká, že na takové řešení, jak už psal ve svém dřívějším (nedochovaném) dopise, je ochoten přistoupit, problémem však je, že od Krajíře nedostal na určité věci odpověď a že Rožmberkovi lidé jsou v době těchto jednání stále napadáni.⁹⁶ Zároveň ujišťuje představitele Českých Budějovic o své ochotě předstoupit před krále s poukazem

91) LOR I, s. 32–33, č. 48.

92) Tamtéž, s. 34, č. 50; RI XI – NB 3, s. 99–100, č. 40. V. SCHMIDT, *Südböhmen*, s. 225, z těchto slov vyvozuje, že tehdy byl Lipolt a jemu svěřené Budějovice napadeny.

93) Tamtéž, s. 35–36, č. 51, 52.

94) Tamtéž, s. 35, č. 51: *Vašemu sme listu dobre rozuměli, v němžto nám píšete, že ste žádné odpovědi podovně od p[ana] Krajieře nemohli mieti. Rač V[aše] M[ilos]t věděti, žeť sme my konšelé i někdeří naši přišěžní z obce onady vedle toho byli, žeť p[an] Krajieř k vašim poslóm mluvil*.

95) Tamtéž: *p[an] Krajieř k vašim poslóm mluvil, žeť o těch věcí, kteréž mezi vámi jsou, chcět rád na K[rálovské] M[ilos]ti dosti mieti a na to zaručiti, že se chce i svými o to před K[rálovskú] M[ilos]t postavití, kterýmž vinu dáváte, ač vy také chcete též učiniti a na to zaručiti, aby se postavil před K[rálovskú] M[ilos]tí i svými, kterýmž Krajieř vinu dává*.

96) LOR I, s. 35–36, č. 52, zde s. 36: *Jakož jsem vám dřéve psal i Krajieřovi, že chci na K[rálovské] M[ilos]ti přestati, v tom jsem nemohl ani od vás ani od Krajieře nižádné odpovědi mieti, by moji měli v pokoji býti v tom času od vás; i ještě z toho listu, jakož jste mi dnes poslali, tomu nerozumiem, byť moji mohli v pokoji býti dobří*.

na fakt, že jeho rod je v Českém království osedlý déle než Krajířové, z nichž do země přišel teprve v osmdesátých letech 14. století Lipoltův otec Konrád.⁹⁷

Otázkou zůstává, co bylo hlavní příčinou sporu. Blažena Rynešová v rožmberském listáři k větě z budějovického listu z února 1421 *o těch věcí, kteréž mezi vámi jsou*, poznamenává, že se spor týkal Krajířových vesnic, jež byly napadeny a zabráný ze strany Rožmberka a jeho klienta Přibíka z Mladějovic.⁹⁸ Tuto událost připomíná s dvousetletým odstupem Václav Březan a je zmíněna i v listu z 24. prosince 1422.⁹⁹ Problémem ovšem je, že teprve tehdy byl rakouský vévoda Albrecht Krajířem o této události informován, což ji časově zařazuje až do doby bezmála o dva roky pozdější, do listopadu či prosince roku 1422. Nadto k těmto prosincovým dnům máme doloženo, že jménem neznámý rožmberský klient (snad právě Přibík z Mladějovic) se dočkal z Lipoltovy strany msty.¹⁰⁰ Především však ani v diskutované korespondenci mezi Oldřichem z Rožmberka a budějovickými měšťany z února 1421 není kauza Krajířových vesnic vůbec připomenuta. Zdá se tudíž pravděpodobnější, že tato událost byla až jedním z následků konfliktu v pozdější fázi sporu, či minimálně nebyla hlavní příčinou záští.¹⁰¹

Jako příčina celého konfliktu by se mohl jevit i samotný fakt, že král Zikmund jmenoval roku 1420 budějovickým hejtmanem právě Lipolta Krajíře z Krajku, což hlavní představitelé vítkovského rodu mohli vnímat jako citlivý zásah do svých sfér vlivu umocněný i okolností, že už před husitskými válkami se ocitali s tímto šlechticem v otevřeném konfliktu.¹⁰² Nabízenému výkladu ale odporuje konstataování v listu budějovických měšťanů Oldřichovi z 24. února 1421: *račež věděti, žeť K[rálovská] M[ilos]t dala nám p[ana] Krajieře do našeho města za hauptmana i přikázal jemu, aby zlým, kteříž by zlé viery byli, škodil. A to přikázanie královo jest vám p[an] Krajieř vzkázal po našem rychtáři¹⁰³ i po Maršíkovi z Húzné a vy ste k tomu povolili, řkúce, žeť o žádnému zlému státi nechcete, budtež to vaši nebo ne vaši.*¹⁰⁴ To nerozporoval ani samotný Rožmberk a ve své odpovědi datované o dva dny později přiznává, že neměl s královým jmenováním Krajíře hejtmanem v Budějovicích problém (*nemámť za to, byť vám Krajieř byl dán za hauptmana*).¹⁰⁵ Přesto však, jak se zdá, se jádro sporu tehdy určitým způsobem dotýkalo samotných Českých

97) Tamtéž: *A také jakož píšete, že Krajieř chce před K[rálovskú] M[ilos]tí býti a to chce zaručiti a já také abych zaručil, a komuž by on vinu dal, abych se všemi stál před J[eho] M[ilos]tí: když před J[eho] M[ilos]tí budu, tu což mi J[eho] M[ilos]t káže, toť chci učiniti k J[eho] M[ilos]tí kázání; nebť jsem v jeho zemi lépe usedl nežli Krajieř.*

98) LOR I, s. 35, č. 51, pozn. 3.

99) *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah*, s. 37; UB I, s. 278–279, č. 253. Podrobněji viz níže.

100) LOR II. 1438–1444, ed. Blažena RYNEŠOVÁ, Praha 1932, s. 20–21, č. 27. Editorka klade vznik tohoto listu mylně do konce roku 1438. K revizi datace viz níže.

101) Nic ke krajířovsko-rožmberským vztahům na počátku husitských válek neprozrazuje list Vavřince z Cepův třeboňskému purkrabímu Jindřichovi, v němž pisatel uvádí, že mu nezáleží na uzavření příměří s Krajířem. Tuto archiválii dříve kladenou k 25. únoru 1420 totiž přesvědčivě předatoval Robert ŠIMŮNEK na konec 14. století. Robert ŠIMŮNEK, *Správní systém šlechtického dominia v pozdně středověkých Čechách. Rožmberská doména 1418–1472*, Praha 2005, s. 539.

102) To připouští F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 91.

103) Tím byl tehdy Zikmund Klaric.

104) LOR I, s. 35, č. 51.

105) Tamtéž, s. 36, č. 52.

Budějovic a nešlo jen o napadání odlehlých Krajířových vsí Rožmberkovými lidmi. O tom ostatně vypovídá i to, že diskutovaná korespondence z února roku 1421 byla vedena mezi Oldřichem a Českými Budějovicemi.¹⁰⁶

Přímou účast městské obce ve sporu naznačuje uvedený list z 24. února 1421, v němž měšťané vzpomínají Rožmberkovy výtky: *A jakož dále píšete, abychom nedali vám překážeti na naše město [...]. A jakož nám najposlé píšete, že by nás chtěl raděj mieti za súsedy než za nesúsedy etc.*¹⁰⁷ Jakob Stoppel z obratu *abychom nedali vám překážeti na naše město* dovozuje, že Rožmberkovým lidem byl bráněn vstup do Budějovic.¹⁰⁸ V následné Oldřichově odpovědi z 26. února zazní i jeden z přečinnů Lipolta Krajíře, u kterého další pramenné zmínky vskutku připouštějí rovněž zaangażovanost budějovické městské obce. Konkrétně prý Krajíř bez trestu škodil Rožmberkovi a jeho lidem (*mě i mé chudé lidi hubil nevinně*).¹⁰⁹ Tuto výtku z první fáze sporu doplňují zaznamenané výsledky v rožmberské popravčí knize. Později (25. září 1423) byl zapsán výslech Fencla Poláka, služebníka jistého Raucha z Budějovic, podle něhož on a jeho jedenáctičlenná lapkovská skupina chodili z Českých Budějovic loupit a o svůj lup se dělili s Lipoltem Krajířem (*panu Krajieřovi toho třetinu dávají*). Rovněž další vyslýchaný, Matěj, syn hajného z Újezda, téhož dne po mučení na sebe a své komplice doznal, že ohledně lupu *sě s tím Krajieřem sdělili*. Setkáváme se tedy se stejnou praxí, kterou Krajířové uplatňovali dříve na Novobystřicku a v přilehlých rakouských oblastech, kde své zájmy v konfliktech se sousední šlechtou řešili spoluprací s lapkovskou skupinou.¹¹⁰

Podezření a obviňování padala však i z druhé strany, od Krajíře a Budějovických, na krumlovského pána. Oldřich prý zrazoval krále a v té či oné míře se přikláněl k táboritům. Jen těchto či obdobných výtek se mohla týkat Rožmberkova obrana v jeho listu do Budějovic z 26. února 1421, kdy píše, že jeho lidé *k Tháboróm nehledie a že Krajieř toho nemůže řeci v pravdě ani vy [Budějovičtí], bych já zlých hájiel proti K[rálovské] M[ilos]ti; než toho sem na Krajieřovi ani na vás nikdy nemohl mieti, byt dobří, i královi i moji, pokoj mohli mieti a toliko nad zlými bylo pomzstěno*.¹¹¹ O určité oprávněnosti těchto pochybností ohledně Rožmberkova postavení vůči králi a husitům ostatně svědčí i rozpaky, jež zaznívají ve vzpomínaném listu představeného

106) Tehdy ostatně spory mezi šlechtou a městy v rámci Zikmundovy strany rozhodně nebyly výjimkou. Srov. F. KAVKA, *Strana Zikmundova*, s. 29–30.

107) LOR I, s. 35, č. 51.

108) J. STIPPEL, *Landstein*, s. 9.

109) LOR I, s. 36, č. 52.

110) *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, s. 69–70. Srov. Zdeněk ŠIMEČEK, *České Budějovice v období husitském (Přehled událostí a problémů)*, Jihočeský sborník historický 34, 1965, s. 14–30, zde s. 25; František ŠMAHEL, *Rejstřík budějovického lapkovského bratrstva z let 1434–35*, Jihočeský sborník historický 25, 1956, s. 1–15. Ovšem i Krajířovi lidé se tehdy sami stávali obětmi jiných lapků (*Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, s. 68). V této souvislosti nemůžeme zcela pominout výpověď služebníka Múřenína, který poté, co okradl svého pána, Rožmberkova purkrabího Buška z Rovného, ukryl svůj lup v Českých Budějovicích. Ba dokonce i zrádný kuchař Dietl, který chtěl otrávit Oldřicha z Rožmberka a zradou vydat Český Krumlov husitům, zamýšlel na Krumlově ukradený majetek uschovat u své příbuzné v Budějovicích (tamtéž, s. 76–77, 86). Tedy i v těchto a jim podobných případech mohla z rožmberské strany padat určitá podezření na Budějovické a jejich hejtmana. K lapkovství Krajířů před husitskými válkami viz pozn. 13.

111) LOR I, s. 36, č. 52.

augustiniánů a měšťanů z Třeboně, kteří 25. ledna 1421 neskrývali rozpaky nad tehdejší Rožmberkovou nečinností.¹¹² V následujícím období již o Oldřichově odklonu od Zikmundovy strany nepochyboval nikdo. Prodloužil králem zapovězené příměří s husity a 25. dubna povolil na svých panstvích čtyři pražské artikuly.¹¹³ V červnu 1421 se dokonce účastnil čáslavského sněmu, na němž byl Zikmund sesazen z trůnu a byl dán podnět k hledání nového krále, přičemž se Rožmberk stal členem prozatímní dvacetičlenné vlády.¹¹⁴ Odpadnutí od královny strany zřejmě bylo i důvodem, proč se ještě na konci února kromě Krajíře a města Budějovic klonil i Oldřich z Rožmberka k postupu, že jejich spor bude postoupen k posouzení Zikmundovi,¹¹⁵ ale po následující bezmála dva roky o panovníkově smírčím soudu již neslyšíme.

Vyvstává také otázka, zda jednou z příčin ochlazení Rožmberkova vztahu ke královské straně nebyla právě eskalace konfliktu s Krajířem. Jistě víme jen to, že se budějovický hejtman Lipolt v této době těšil ze strany Zikmunda větší pozornosti. Z Brna odeslal 5. května 1421 Lucemburk purkmistru, radě a měšťanům Českých Budějovic list, v němž jim děkoval za dosavadní výdaje v boji s viklefy a za jejich věrnost. Taktéž je požádal, aby neopouštěli svého hejtmana Lipolta z Krajku, ale zůstali při něm.¹¹⁶ V předcházejících a následujících měsících často mezi Budějovici a královým dvorem jezdili poslové a zmocněnci. Už 31. března 1421 ve Znojme předal Zikmund majetky dvou budějovických měšťanů, kteří zběhli ke kalichu, městskému rychtáři Zikmundu Klaricovi a 21. června pak v Bratislavě povolil Budějovickým konfiskovat majetky měšťanů, kteří opustili či v budoucnu opustí město ať už z náklonnosti k husitům, či naopak z obav před nimi, přičemž další kroky ve prospěch města učinil král na podzim.¹¹⁷

V této době již byla na královském dvoře řešena otázka proměny mocenské situace na jihu Čech. Na jaře a v létě roku 1421 probíhala mezi králem Zikmundem a rakouským vévodou Albrechtem složitá jednání o podmínkách vojenského spojení a o Habsburkové sňatku s královou dcerou Alžbětou. Předmětem jednání nebyla jen rakouská pomoc v boji proti husitům a výše Alžbětina věna, ale i zástava určitých měst a hradů v Čechách a na Moravě, které Habsburk na Zikmundovi neústupně požadoval. První verze dohod byla dojednána na počátku července 1421 na hradě Děvíně u Bratislavy. Smlouvou uzavřenou 7. července bylo ustanoveno, že Albrechtovi kromě moravských měst Znojma, Jihlavy, Jemnice a Pohořelic zůstává Zikmund i České Budějovice, což naráželo na Krajířovy pohledávky a zápisy.

112) Tamtéž, s. 32–33, č. 48. Podrobněji viz výše.

113) Tamtéž, s. 37, č. 53.

114) AČ III, s. 226–230, č. 24; *Vavřince z Březové Kronika husitská*, s. 485–491; V. SCHMIDT, *Südböhmen*, s. 225–226; F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 91–92; Anna KUBÍKOVÁ, *Oldřich II. z Rožmberka*, České Budějovice 2004, s. 50–51; L. REITINGER, *Oldřich z Rožmberka*, v přípravě do tisku.

115) LOR I, s. 35–36, č. 51, 52.

116) UB I, s. 89, č. 86; RI XI – NB 3, s. 105, č. 45.

117) CIM III. *Privilegia regalium civitatum provincialium annorum 1420–1526*, edd. Jaromír ČELAKOVSKÝ – Gustav FRIEDRICH, Praha 1948, s. 23–25, č. 17; RI XI – NB 3, s. 103–104, č. 44; s. 106–107, č. 46; Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice*, s. 18–19; Alexandra KAAR, „Die stadt (...) viel privilegirt, aber wenig ergötzt.“ *Sigismunds Herrschaftspraxis und seine Urkunden für die „katholischen“ königlichen Städte Böhmens*, in: Kaiser Sigismund (1368–1437), s. 267–300, zde s. 273.

Smlouva tuto skutečnost nepřehlížela a bylo v ní zakotveno, že Albrecht je povinen tyto zástavy vyplatit a příslušnou částku připsat k vlastní zástavní sumě 200 000 zlatých.¹¹⁸ Nedlouho poté, 28. září 1421, pak byly u příležitosti vévodových zasnub s královnou dcerou v Bratislavě uzavřeny mezi Lucemburkem a Habsburkem další dohody, jejichž ustanovení zřetelně navazují na předchozí červencová ujednání.¹¹⁹

Otázka výplaty Krajířových zástav byla v následujících dnech řešena samostatně. Dne 1. října 1421 vzkázal Zikmund Albrechtovi, že se při posledním jednání s Habsburkovými rady smluvil na tom, že Albrecht má Lipoltovi z Krajku za krále neodkladně (*unuerzogenlich*) zaplatit 3000 uherských zlatých ve zlatě a Zikmund je připočte k částce, kterou Albrechtovi zapsal na městech Budějovicích, Jihlavě, Znojmě, Jemnici a Pohořelicích. S takovýmto navýšením celkové sumy se přitom počítalo i v případě, že Albrecht již Krajířovi zaplatil.¹²⁰ Rozhodnutí o okamžité splátce 3000 uherských zlatých Lipoltovi se však týkalo jen poloviny jeho zástavní sumy (6000 zlatých), již měl zapsanou na Českých Budějovicích. Z okamžitého zisku se ze strany panovníka neměl těšit pouze Krajíř, ale i Budějovičtí. O den později, 2. října, král měšťanům přislíbil, že je na jejich žádost osvobodí od židovských dluhů. Zikmund tak zamýšlel učinit, jakmile se dostaví do Čech, kde před něj měli představitelé Budějovic s uvedenou prosbou opět předstoupit a on jim měl, stejně jako v dalších záležitostech, vyhovět.¹²¹

Okolnost, že 1. a 2. října 1421 král učinil dva kroky ve prospěch Českých Budějovic a jejich hejtmána Krajíře, naznačuje, že na panovníkově dvoře v Bratislavě tehdy asi pobývalo jejich poselstvo. Ve zmíněném listu pro Budějovické Zikmund připomíná jejich nasazení a věrnost navzdory nemalým ztrátám. Tato slova rozhodně nebyla jen zvykovou floskulí, neboť v těchto týdnech je Budějovičtí a Krajíř nejednou potvrdili. V době druhé křížové výpravy vyrazil Lipolt z Krajku s budějovickými měšťany (*cum civibus de Budieyowicz, alias de Budweis*) obléhat Lomnici,

118) ÖStA, HHStA, sign. Hs. W 13 (Böhm 23), „Österreichisches Diplomatar“ 1353–1441, fol. 109r–112r; Petr ELBEL – Stanislav BÁRTA – Wolfram ZIEGLER, *Die Heirat zwischen Elisabeth von Luxemburg und Herzog Albrecht V. von Österreich. Rechtliche, finanzielle und machtpolitische Zusammenhänge (mit einem Quellenanhang)*, in: *Manželství v pozdním středověku. Rituály a obyčej*, edd. Paweł Kras – Martin Nodl, Praha 2014 (= *Colloquia mediaevalia Pragensia* 14), s. 79–152, zde s. 103–104.

119) K sumě 200 000 uherských zlatých, zapsané na výše uvedených pěti městech, bylo připsáno Alžbětino věno ve výši 100 000 zlatých, a dokonce i její obvěnění, jež Albrecht vyplatil částečně v hotovosti a částečně formou dvou dlužních úpisů, splatných v zimě a na jaře 1422 (dohromady též 100 000 zlatých). Celkově se tedy zástavní suma vyšplhala na 400 000 uherských zlatých. Srov. Franz KURZ, *Österreich unter K. Albrecht dem Zweyten II*, Wien 1835, s. 321–325, č. 20; P. ELBEL – S. BÁRTA – W. ZIEGLER, *Die Heirat*, s. 111–118, 142–150, č. 5–10.

120) ÖStA, HHStA, Reichsregister G, fol. 117v: *Als wir nechst mit dinen reten daran endlichen bleiben und uberein worden sin, das du dem edeln Leupold von Kreyge, unserem lieben getrewen drytusent ungrisch gulden an golde, die wir dir ouch zu andern summen, die wir dir vff unsere Stetten Budweis, Yglaw, Snoym, Jempnicz und Pohnerlicz aufschrieben haben, slahen wollen, von unseres wegen richten und bezalen soldest, also begeren wir [...], das du dieselben drytusent ungarisch guld, dem vorgenanten Leupold unuerzogenlich richten und bezalen wollest. Wann so du das getan hast, wollen wir dir dieselben dritusent gulden vff Budweis slahen als dann beredt vnd beteidigt ist*. Srov. RI XI/1, s. 327, č. 4628.

121) UB I, s. 155–156, č. 145; RI XI – NB 3, s. 107–108, č. 48. Není ovšem zcela jisté, zda toto osvobození od židovských dluhů nakonec skutečně bylo realizováno. Viz A. KAAR, *Die Stadt*, s. 278, pozn. 55.

odkud směřovaly mnohé plenivé výpady táboritů. Obležené Lomnici, které velel Jan Roháč z Dubé, vyrazil z Čáslavska na pomoc již na obě oči slepý Jan Žižka. Lipolt na jeho příchod nečekal a stáhl se zpět do Budějovic, předtím však stihl vypálit lomnické městečko u obleženého hradu. Žižkova msta se na počátku října po příchodu do jižních Čech obrátila i proti rožmberské Soběslavi a hradu Poděhusům, jež byl dobyt. Důvod výpadu trocnovského vojevůdce na rožmberské statky bývá spojován i s předpokladem, že se na obléhání Lomnice podílel kromě Krajíře i Oldřich z Rožmberka.¹²² Soudobý pozorovatel Vavřinec z Březové ale nic takového netvrdí.¹²³ Jako doklad Rožmberkovy účasti na Krajířově akci je předkládána velmi pozdní zpráva Mikuláše Plzněře z roku 1493: *A potom pan Krajíř táhl na Budějovice a byl tu hajtmanem, a odtud táhl k Lomnici a vypálil městečko. A tu pán z Rosenberka, pan Oldřich, obehnal Lomnici.*¹²⁴ Tato vzpomínka, zachycená s odstupem více než půlstoletí a shrnující celé husitské období, se však mnohem spíše vztahovala až na rožmberské obléhání Lomnice roku 1435.

V každém případě Žižkovo dobytí Rožmberkových hradů znamenalo, že již definitivně skončilo Oldřichovo sblížování s husitskou stranou, které zaplnilo nemalou část roku 1421, a na podzim se krumlovský pán navrátil ke straně krále Zikmunda.¹²⁵ Tím se v jižních Čechách výrazně omezil manévrovací prostor Lipolta Krajíře, jež mohl u panovníka dosud těžit z dosavadního Rožmberkova lavírování. Zásadní změnou postavení pána z Krajku rovněž bylo, že nadále nebude vystupovat samostatněji jako budějovický hejtman, který držel na městě zapsanou zástavu, ale pouze jako zástupce svého druhého, oproti Lucemburkovi mnohem bližšího pána – rakouského vévody Albrechta. Pokud ještě 1. září 1421 král Zikmund vybízel Habsburka, aby neprodleně proplatil Krajířovi polovinu jeho zástavní sumy zapsané na Českých Budějovicích,¹²⁶ 10. prosince vydal v Jihlavě listinu, v níž konstatoval, že rakouský vévoda za něj zaplatil Lipoltovi z Krajku celou sumu 6000 uherských zlatých a ta byla připočtena k zástavní částce, kterou měl vévoda od Zikmunda zapsanou na jihočeském městě.¹²⁷ Za stejných podmínek král téhož dne rovněž

122) Např. F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 99.

123) *Vavřince z Březové Kronika husitská*, s. 519–520: *Australis dominus, Kragierz nuncupatus, castellum Lomnicz, quod frater Ziska acquirendo suis locaverat, cum civibus de Budieyowicz, alias de Budweis, circumvallaret. Quod cum ad fratrem Ziskam devenisset, mox, quamvis utroque oculo cecus, suis adiutoribus coassumptis de confinio Czsavlaviensi, ubi pro tunc fuerat, versus Lomnicz castellum suis in adiutorium venire festinat. Quo audito Kragierz predicuts ipsum non expectando de campis recessit. Frater vero Ziska [...] Podiehus, castellum domini de Rosis, acquirendo combussit et muros civitatis Sobieslaw cum turri ecclesie similiter domini de Rosis acquirendo dirrupit.*

124) AČ X, s. 66, č. 1072.

125) Naposledy L. REITINGER, *Oldřich z Rožmberka*, v přípravě do tisku.

126) ÖStA, HHStA, Reichsregister G, fol. 117v; RI XI/1, s. 327, č. 4628.

127) ÖStA, HHStA, Reichsregister G, fol. 124v: *Wann wir dem hochgebornen Albrechten herzogen zu Osterich etc., unserem lieben Sun, und fursten, sechstusent hungriſcher gulden, die er dem edeln Leupolten von Kreig, unserem lieben getruen, von unserem wegen bezcalt, und ufgericht hat, recht und redlich schuldig sin und bezcalen sollen, und darumb den egenanten lieben Sun, umb solich VI^M gulden genugig zumachen. So haben wir im [...] dieselben VI^M gulden der andern summen geldes, darzumb wir im unsere Stat Budweis verschriben haben, geslagen und slahen.* Srov. RI XI/1, s. 330, č. 4676.

potvrdil, že Albrecht vyplatil i zástavu Jana z Lichtenburka na Cornštejně, jež vážla na Jemnici, dalším měste, které měl rakouský vévoda převzít.¹²⁸

Harmonogram samotného předání měst Jihlavy, Znojma, Pohořelic, Jemnice a Českých Budějovic osvětluje listina pasovského biskupa Jiřího z Hohenlohe, jenž měl od rakouského vévody převzít jeho dva dlužní úpisy pro Zikmunda, každý na 30 000 uherských zlatých, u nichž byla určena splatnost do 24. února, případně 23. dubna 1422. Biskup Jiří slíbil předat obě dlužní listiny králi, pokud Zikmund pět zastavených měst vydá Albrechtovi do sv. Martina (11. listopadu) 1421.¹²⁹ Vše ale neproběhlo podle takto načrtnutého plánu. Rakouský vévoda se sice na podzim krátce účastnil vojenské akce na jižní Moravě, pak se však stáhl na svá území a do druhé křížové výpravy se osobně nezapojoval. Do Čech vyslal jen pomocné oddíly, a Zikmund se tudíž v listopadu vůbec nezaobíral předáním pěti dojednaných měst. Teprve v prosinci byl král ochoten přistoupit ke konkrétním krokům. Víme, že během panovníkova pobytu v Jihlavě na počátku prosince holdovali a přísahali tamější měšťané přímo vévodovi Albrechtovi. Zikmund o tom 8. prosince 1421 z Jihlavy informoval představitele města Znojma a žádal je, aby i oni složili stejným způsobem hold vévodovi, k čemuž jim poslal opis přísah samotného aktu.¹³⁰ Dva dny po odeslání listu pak Zikmund potvrdil, že rakouský vévoda vyplatil dosavadní zástavy Lipolta Krajíře a Jana z Lichtenburka na Cornštejně zapsané na Českých Budějovicích a Jemnici.¹³¹ Zároveň je známo, že znojmská městská rada vypravila do Vídně poselstvo, jehož úkolem bylo složit hold Albrechtovi.¹³² Časová blízkost těchto událostí nasvědčuje tomu, že v Jihlavě a ve Znojmě (a možná i v Jemnici a Pohořelicích) se Habsburk ujal vlády v prosinci roku 1421 či na počátku ledna roku 1422. Jinak tomu ovšem je podle dosavadního bádání v případě pátého Albrechtovi zastaveného města – Českých Budějovic. Jaromír Čelakovský s Gustavem Friedrichem a v jejich stopách další historikové se kloní k závěru, že nad jihočeským městem se Zikmundův novopečený zeť ujal vlády až o rok později, v prosinci roku 1422.¹³³

Argumentem pro tuto dataci je Albrechtův list Lipoltovi z Krajku z 24. prosince 1422, který je adresován *Unserm lieben getrewn Leupolten von Kreyg, unserm*

128) ŌStA, HHStA, Reichsregister G, fol. 124v; RI XI/1, s. 330, č. 4677. Jelikož Zikmund v Jihlavě 10. prosince 1421 vydal nejméně dvě takovéto kvitance o vyplacení zástav zapsaných na městech následně předaných Albrechtovi, nelze z toho automaticky vyvozovat, že tehdy byl v Jihlavě Lipolt Krajíř z Krajku přítomen, jak předpokládá V. SCHMIDT, *Südböhmen*, s. 228, zvláště když obě kvitance nebyly určeny oněm šlechticům, nýbrž Albrechtovi.

129) P. ELBEL – S. BÁRTA – W. ZIEGLER, *Die Heirat*, s. 121, 149–150, č. 10.

130) RI XI – NB 1, s. 143–144, č. 84.

131) Viz pozn. 127 a 128.

132) Petr ELBEL, *Pobyty vyslanců a poslů města Znojma na dvoře krále Zikmunda a rakouského vévody Albrechta V. ve světle znojmských městských účtů z let 1421–1422. Příspěvek k dvorské každodennosti*, in: *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, edd. Dana Dvořáčková-Malá – Jan Zelenka, Praha 2009 (= *Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 3*), s. 475–502, zde s. 488, 497.

133) CIM III, s. 23–24, komentář editorů k č. 17. Obdobně Z. ŠIMEČEK, *Hejtmané*, s. 43; A. KAAR, *Die Stadt*, s. 276; P. ELBEL – S. BÁRTA – W. ZIEGLER, *Die Heirat*, s. 125.

haubtman zu Budweis.¹³⁴ Slova o Albrechtově hejtmanovi v Budějovicích však dokládají pouze to, že Habsburk byl tehdy pánem města, nikoliv že se na konci roku 1422 vlády nad zastaveným městem teprve ujal, jak tvrdí J. Čelakovský, G. Friedrich, Z. Šimeček a další. Budějovickou obec tudíž mohl rakouský panovník převzít neznámo kdy před prosincem onoho roku. Zcela za pravdu těmto pochybnostem dává list krále Zikmunda z 26. srpna 1422, v němž Lucemburk pět dní po odvolání svých zástav českých klášterních statků svěřil opatství Zlatá Koruna do ochrany rakouského vévody Albrechta s odůvodněním, že řeholní dům leží blízko vévodova města Budějovic a právě Albrecht a jeho lidé mu tak mohou poskytnout nejlepší ochranu (*das claster zu der Heiligen Cron, das deiner lieb zum Budweis wol gelegen ist und von dir und den deinen am besten mag beschirmet werden*).¹³⁵

Albrecht byl tedy pánem Českých Budějovic nejpozději v srpnu 1422. K předcházející době víme, že 7. července pobývalo poselstvo budějovické obce na dvoře krále Zikmunda, který městu potvrdil staré výsady a téhož dne konfirmoval starší královskou listinu rychtáři Zikmundu Klaricovi, jenž byl zřejmě hlavou budějovického poselstva k panovníkovi.¹³⁶ Nabízela by se tudíž možnost, že tehdy ještě byly Budějovice v přímé moci českého krále, a nikoliv v zástavě rakouského vévody, přičemž teprve někdy na přelomu července a srpna 1422 město přešlo do Albrechtovy moci. Tento výklad ovšem silně znejistuje několik okolností. Předně obě privilegia vydal král Zikmund v době, kdy pobýval u svého zetě, rakouského vévody, ve Vídni. Nelze tudíž vyloučit přítomnost a spoluúčast Habsburka jako zástavního pána města a není jisté, zda budějovické poselstvo původně směřovalo ke králi, či k Albrechtovi. Těžko rovněž můžeme argumentovat tím, že by český král nevydával konfirmační listinu pro měšťany a město, které by již bylo v zástavní moci někoho jiného. Zikmund i během následujících let zůstával oficiálním pánem města a rovněž zasílal do Albrechtovi zastavených Budějovic své listy, listiny, mandáty či soudní výroky, stejně jako konfirmoval listiny dalších tamních obyvatel.¹³⁷ K dataci předání Českých Budějovic nemůžeme použít ani zápis v druhé městské knize o soudu pod vedením podkomořího, jenž se poprvé za husitských válek konal 7. května 1422. Zápis totiž uvádí, že královský podkomoří Václav z Dubé se zřekl svých práv vůči Budějovicím a podkomořskému soudu ve městě předsedal purkmistr, což lze interpretovat i tak, že pán z Dubé během prvního zasedání po předání Českých Budějovic Albrechtovi nechtěl výkonem svého úřadu v následné době vstupovat mezi město a jeho zástavního pána.¹³⁸

134) UB I, s. 278–279, č. 253.

135) *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron*, s. 412–413, č. 171; RI XI – NB 3, s. 118–119, č. 59.

136) CIM III, s. 27–29, č. 21, 22; RI XI – NB 3, s. 114–116, č. 55, 56.

137) RI XI – NB 3, s. 143–144, č. 86; s. 147–148, č. 92; s. 148, č. 94; s. 156–157, č. 99; s. 159–160, č. 102; s. 202–203, č. 140; s. 217–219, č. 157.

138) Státní okresní archiv (dále SOKA) České Budějovice, fond Archiv města (dále AM) České Budějovice, sign. D 2, Liber civitatis II, fol. 54v: *Nota. Anno etc. XXII feria quinta ante Stanislai sederunt scabini in iudicio camere, quia dominus W. subcamerarius dedit iura sua civitati*. Na tento záznam upozornil Z. ŠIMEČEK, *Hejtmané*, s. 43, který rovněž připouští souvislost se zastavením města Albrechtovi.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem můžeme s jistotou říci jen to, že jihočeské královské město přešlo do rukou Zikmundova habsburského zetě někdy před srpnem roku 1422, čímž jsme postaveni před prvotní otázku, zda se Albrecht opravdu ujal v Českých Budějovicích vlády později než v moravských městech Jihlavě, Znojmě a pravděpodobně i Jemnici a Pohořelicích, která mu holdovala na přelomu let 1421 a 1422. Vlastně nemáme k dispozici sebemenší relevantní indicii k závěru, že by k předání Budějovic mělo dojít v jiné době než u ostatních zastavených měst. Určité okolnosti naopak naznačují, že se rakouský vévoda stal pánem nad všemi pěti městy současně.

Jak už plyne ze vzpomínaného listu z 24. prosince 1422, Albrecht ponechal v úřadu budějovického hejtmána nadále Lipolta z Krajku, o němž k první polovině roku 1422 víme, že jej tehdy pojila úzká vazba k rakouskému vévodovi. Lipoltův sluha Petr z Retzu sloužil 3. května při Habsburkově svatbě s Alžbětou Lucemburskou, jak dokládá Albrechtův dopis odeslaný do Šoproně.¹³⁹ Z listu sepsaného 26. července 1422 se zase dozvídáme, že někdy v předcházející době předal rakouský vévoda budějovickému hejtmanu Krajířovi jakýsi dlužní úpis Oldřicha z Rožmberka, kterým prý chtěl Lipolt škodit jihočeskému magnátovi.¹⁴⁰ Tyto zmínky o velmi úzké vazbě mezi hejtmanem Budějovic a Albrechtem v první polovině roku 1422 spíše naznačují, že vévoda byl již tehdy reálným zástavním držitelem tohoto města. O oprávněnosti předloženého závěru nás utvrzuje Habsburkův list datovaný 26. ledna 1422 v Eggenburgu nedaleko moravské hranice, v němž se Albrecht zavazuje finančně odškodnit hraběte Jana ze Schaunbergu za 500 žoldnéřů na koních (*werlicher gesellen zw Rossen*), které Jan nyní vede do Budějovic (*gen dem Budweis*).¹⁴¹ Pokud rakouský vládce na počátku roku 1422 na vlastní náklady hradí osazení budějovické vojenské posádky a na konci ledna posílá do města pětisetlávou družinu, zjevně již tehdy město držel, či minimálně se vlády v něm ujímal, jako na přelomu let 1421 a 1422 v ostatních čtyřech jemu zastavených městech.

Vzpomenuté odeslání 500 rakouských jezdců pod velením Jana ze Schaunbergu do Českých Budějovic na konci ledna roku 1422 nebylo jen běžným posílením posádky. Šlo především o zabezpečení před nastupujícím tažením táboritů proti jihočeským katolickým baštám po bitvě u Německého Brodu. Chval z Machovic na jaře vyrazil za podpory Jana Kamaréta ze Žirovnice proti Třeboni a následně Novým Hradům, které byly kališníky vypleněny, stejně jako vyšebrodský klášter a městečko Přídolí. Teprve před hradem Rožmberkem se husity podařilo odrazit a ti se přes Trhové Sviny stáhli k Českým Budějovicím, kde se společně s Prachatickými dočasně utábořili. Okolí města trpělo zkázonosným pleněním, nebezpečí pro městskou posádku pod velením Lipolta z Krajku se ale skrývalo také uvnitř hradeb. Podobně

139) P. ELBEL – S. BÁRTA – W. ZIEGLER, *Die Heirat*, s. 150–151, č. 11: *wir mit der durleuchtign fürstinn, frawn Elzbeten des [...] hern Sigmunds, Römischen etc. kunigs, tochter, userr lieben gemaheln an heutigem tag hochzeit gehabt haben, bey derselben userr hochzeit uns der gegenwürtig Peter von Recz, unsers lieben getrewn Leupolten von Kreig diener, zaigër diczs briefs, gedient und freud gemacht hat.*

140) LOR I, s. 47–48, č. 67. O této kauze bude podrobněji pojednáno níže.

141) *Regesten aus dem fürstlichen Archive zu Eferding*, ed. Jodok STÜLZ, *Notizenblatt. Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen* 3, 1853, s. 236–240, zde s. 237, č. 273.

jako na Pořeřině, Veleřině či v Českém Krumlově, i v Českých Budějovicích měli tábory své špehy, kteří byli ochotni v příhodný čas vydat opevněné místo nepříteli. Syn Šimka z Doudleb informoval husity tábořící před hradbami o nejslabším místě obrany, kudy zamýšlel vpustit do města nepřítel.¹⁴²

Navzdory tomuto pustošivému vpádu do jižních Čech se roku 1422 opětovně probudilo pnutí mezi budějovickým hejtmanem Lipoltem z Krajku a Oldřichem z Rožmberka. Svou roli jistě sehrál i fakt, že Lipolt měl v zádech spolehlivější a bližší podporu v podobě zástavního pána města, vévody Albrechta. Oldřich byl zároveň svírán rakouským vlivem z jihu, neboť zástavním pánem obou hradů v Rožmberku (a k nim příslušejícího panství) byl jeho podunajský švagr Reinprecht z Wallsee,¹⁴³ jemuž byl krumlovský pán zavázán i dalšími dluhy. Uklidňujícím způsobem nevstoupal do této situace ani král Zikmund, který 8. března 1422 postoupil Oldřichovi právo razit mince, čímž, jak se později ukázalo, nepřímou poškodil českobudějovické obchodníky.¹⁴⁴ Králův krok mohl mít i další souvislosti. Předně jaro a počátek léta roku 1422 vyplnila nejen svatba rakouského vévody se Zikmundovou dcerou, ale také vleklá a složitá jednání provázená Albrechtovou nespokojeností a jeho snahou vytěžit ze Zikmundovy svízelné situace co nejvíce.¹⁴⁵

První zachytitelný osten oživeného sporu pochází z července roku 1422. Král Zikmund opakovaně zval Oldřicha z Rožmberka na říšský sjezd do Řezna,¹⁴⁶ jenž byl nakonec přeložen do Norimberku. Když sem král 26. července dojel, byl zde již Oldřich přítomen.¹⁴⁷ Lucemburk ve zvacím listu rozmlouval krumlovskému pánu jeho strach, aby mu v době jeho nepřítomnosti *nepřátelé [...] škody neučinili*.¹⁴⁸ Zůstává otázkou, zda těmi nepřáteli mínil Oldřich pouze husity, či právě i budějovického hejtmana. Krátce po Rožmberkově odjezdu mu totiž z Českého Krumlova odeslali 26. července 1422 tamní purkrabí Bušek z Rovného a Vilém Potštejna, kteří jej zřejmě zastupovali ve správě dominia, list, v němž mu líčili bezútešnou situaci a žádali, aby se Oldřich u panovníka přimluvil o pomoc a podporu. Dále oba rožmberští klienti informují svého pána o různých novotách a připojují zprávu, *žeť jest Rakúský panu Krajjeři list na T[vú] M[ilos]t vydal o těch pět set kop; a tak jsme od dobrých zpraveni, že by s tiem listem na T[vú] M[ilos]t chtěl škody čisti, a jediné T[vá] M[ilos]t přijede, i na T[vú] M[ilos]t sáhnúti, což bude motci*.¹⁴⁹ Bohužel nevíme, zda se tímto již výše zmíněným dlužním listem na 500 kop grořů upsal krumlovský pán samotnému rakouskému vévodovi, nebo někomu třetímu, od něhož Albrecht listinu získal. Žádný Oldřichův dlužní úpis na tuto částku z předcházející doby neznáme. V každém případě tento úpis převzal Lipolt z Krajku, který ho chtěl

142) *Popravčí kniha pánů z Rožmberka*, s. 72; V. SCHMIDT, *Südböhmen*, s. 229–231; Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice*, s. 21.

143) LOR I, s. 22–24, č. 38.

144) Tamtéž, s. 43–44, č. 62; RI XI – NB 3, s. 111, č. 52.

145) P. ELBEL – S. BÁRTA – W. ZIEGLER, *Die Heirat*, s. 123–130.

146) LOR I, s. 46, č. 66; RI XI – NB 3, s. 116–117, č. 57.

147) J. K. HOENSCH – T. KEES – U. NIESS – P. ROSCHECK, *Itinerar*, s. 106; LOR I, s. 48–49, č. 68; RI XI – NB 3, s. 118–119, č. 59.

148) LOR I, s. 46, č. 66.

149) Tamtéž, s. 47–48, č. 67.

využít jako nátlakový prostředek a domáhat se jeho vyplacení, jakmile se Rožmberk vrátí do Čech.

Celý spor a další konfliktní kauzy či stížnosti již mohly být řešeny na vzpomínaném říšském sněmu v Norimberku, neboť zde byl kromě Rožmberka přítomen i zástupce Krajířovi svěřeného města, budějovický měšťan Konrád Poschendorfer.¹⁵⁰ V Norimberku nechyběli ani samotní Krajířové, protože v soupisu účastníků tohoto sněmu konaného od července do září 1422 je mezi říšskou šlechtou (nikoliv však mezi českou šlechtou) uveden jistý *der Kreyher*, za kterým se skrývá nejspíše Lipolt, či jeho bratři Konrád III. nebo Jan z Krajku.¹⁵¹ Dalším přítomným byl zlatokorunský opat Rutger, jehož kauza zde byla rovněž řešena a zjevně dále vyostřovala napjaté vztahy mezi oběma tábory.¹⁵² V Norimberku totiž 23. srpna král odvolal zástavy církevních majetků v sérii listin, z nichž jedna se týkala panství kláštera *Sancta Corona*, jehož statky byly před dvěma lety zapsány Oldřichovi z Rožmberka.¹⁵³ O tři dny později, jak už jsme výše uvedli, svěřil král zlatokorunský klášter do opatrovnictví rakouskému vévodovi Albrechtovi s odůvodněním, že on jako držitel blízkých Budějovic a jeho lidé budou nejlépe ochraňovat řeholní dům a jeho državy.¹⁵⁴ Lze předpokládat, že Albrechtovými lidmi myslel Zikmund přímo budějovické žoldnéře v čele s hejtmanem Lipoltem z Krajku, kteří patrně měli reálně zajišťovat navrácení klášterních statků zlatokorunskému opatovi a starat se o jejich ochranu. Rakouský vévoda k tomuto úkolu rozhodně nepřistoupil formálně. O měsíc později, 28. září 1422, psal z Vídně Rožmberkovi, aby klášterní zboží vydal opatovi,¹⁵⁵ a na počátku příštího roku věnoval naplnění tohoto záměru pozornost i král Zikmund.¹⁵⁶

Jeden z hlavních Oldřichových majetkových zisků z počátků revoluce, držba nejrozsáhlejšího cisterciáckého klášterství v Čechách v těsné blízkosti Krumlova, se začal rozplývat. Dohled nad revindikací klášterního majetku měl nadto pravděpodobně vykonávat hlavní zástupce Albrechtovy moci na jihu Čech, Rožmberkův sok Krajíř, jenž se zároveň od léta na krumlovském pánu domáhal pohledávky 500 kop grošů. Napjaté vztahy však – opět za určitého nechtěného (?) přičinění Zikmunda Lucemburského – gradovaly dále. Král konkrétně přilil olej do ohně tím, že 18. října nařídil Budějovickým, aby přestali odmítat lehčí minci, kterou směl Oldřich podle panovníkovy výsady razit od jara roku 1422 a jež poškozovala městský obchod.¹⁵⁷

150) UB I, s. 220, č. 203.

151) *Deutsche Reichstagsakten VIII. 1421–1426*, ed. Dietrich KERLER, Gotha 1883, s. 223, č. 182.

152) Přítomnost opata Rutgera na Lucemburkově dvoře v červenci, srpnu a září roku 1422 dokládá *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron*, s. 408–410, č. 169; s. 413–414, č. 171a. Srov. J. KADLEC, *Dějiny kláštera*, s. 103.

153) *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron*, s. 410–412, č. 70; LOR I, s. 48–49, č. 68. Stanislav BÁRTA, *Zástavní listiny Zikmunda Lucemburského na církevní statky (1420–1437)*, Brno 2016, s. 59–64, 68–70.

154) *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron*, s. 412–413, č. 171; RI XI – NB 3, s. 118–119, č. 59.

155) *Urkundenbuch des ehemaligen Cistercienserstiftes Goldenkron*, s. 415–416, č. 173; LOR I, s. 49–50, č. 69.

156) LOR I, s. 55, č. 77; RI XI – NB 3, s. 132–133, č. 73; J. KADLEC, *Dějiny kláštera*, s. 104.

157) UB I, s. 254, č. 227; RI XI – NB 3, s. 131, č. 70. František MAREŠ, *Rožmberské mincovnictví*, Památky archaeologické a místopisné 15, 1890–1892, sl. 281–286, zde sl. 281; Zdeněk ŠIMEČEK, *K mincovním*

V následujících měsících již prameny nemluví pouze o napjatých vztazích, úkladech a nových třecích plochách mezi Rožmberkem a Krajířem, ale přímo o vojenském konfliktu, byť tehdy byla dosavadní pozice Zikmundovy strany v Čechách kvůli vrcholícímu obléhání Karlštejna pražany notně ohrožena.¹⁵⁸ Někdy před počátkem listopadu 1422 ustanovil Zikmund jako smírčí soudce hraběte Jana ze Schaunbergu a Otu z Maissau. Králova snaha však zůstávala bez výsledku, neboť podle pozdějšího listu vévody Albrechta adresovaného Krajířovi nařídil Zikmund krátce před 12. listopadem Habsburkovi během jejich setkání, aby Lipoltovi i Rožmberkovi napsal, že mají zanechat nepřátelství, dokud nebudou vyslyšeni Janem ze Schaunbergu a Otou z Maissau, jak bylo již předtím ustanoveno.¹⁵⁹ Stěží bude náhoda, že ve stejných dnech řešil král ve Vídni i další záležitosti spojené s Krajířem. V dopise z 11. listopadu 1422 vyzval štyrského a korutanského vévodu Arnošta, aby krajířovským bratrům Lipoltovi, Janovi a Konrádovi III. vydal statky po jejich zemřelém příbuzném Otovi z Ehrenfelsu.¹⁶⁰ Nelze vyloučit, že k týmž dnům se vázala i další králova (nedochovaná) listina, kterou můžeme rámcově datovat mezi 5. září a konec roku 1422. Zikmund v ní Lipoltu Krajířovi potvrdil zástavu moravského hradu Frejštejna v sumě 1500 kop grošů, k níž připsal dalších 100 kop grošů.¹⁶¹ Nicméně Lucemburk byl zároveň zavázán i Oldřichovi z Rožmberka, kterému navíc právě na konci roku 1422 přislíbil, že v konkrétních lhůtách postupně vyrovná svůj dluh.¹⁶² Nelze se tudíž divit, že řešení celého konfliktu delegoval na smírčí soudce z řad rakouské šlechty. Král se zřejmě chtěl vyhnout tomu, že by spor mezi Oldřichem a Lipoltem urovnával on sám, natož aby byl nucen uznat požadavky jedné ze znesvářených stran, čímž by si druhého ze svých klíčových stoupenců na jihu Čech mohl znepřátelit.

Někdy před 24. prosincem roku 1422 krumlovský magnát napadl a vyplnil Lipoltovy vesnice.¹⁶³ K této události zachytil o dvě století později Václav Březan zprávu, že klient Oldřicha z Rožmberka Příbík z Mladějovic *Krajířovi, k ruce pána svýho,*

poměrům v Českých Budějovicích v husitském období, Numismatické listy 17, 1962, s. 161–165; Týž, *České Budějovice*, s. 21; A. KAAR, *Die Stadt*, s. 280.

158) F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III*, s. 123–131.

159) UB I, s. 278, č. 253: *wann vnser genediger herre, der Römisch kunig, bey dem wir yetz newlich sein gewesen, mit vns verlassen hat, dir, vnd auch dem von Rosenberg ze schreiben, daz ir all solich sachen in gūten lasset angesteen, vnd in vngūten mit einander nichts ze schaffen habet, vntz auf solich verhörung, so der von Schawmberg, vnd der von Meissaw, si bed, oder ir ainer zwischen ew tūn werdent*. Poslední známé Albrechtovo osobní setkání se Zikmundem zmíněné v tomto listu z 24. prosince 1422, na kterém mohl panovník opětovně vydat nařízení ohledně rožmbersko-krajířovského konfliktu, se uskutečnilo pravděpodobně mezi 26. říjnem a 12. listopadem roku 1422 během Lucemburkova pobytu ve Vídni (J. K. HOENSCH – T. KEES – U. NIESS – P. ROSCHECK, *Itinerar* s. 106). Nelze sice zcela vyloučit ani možnost, že k další schůzce vévody s králem došlo v druhé půli listopadu či v prosinci roku 1422 v Bratislavě, kde Zikmund po svém odjezdu z Vídně dlel až téměř do poloviny ledna roku 1423 (viz tamtéž), doklady o jejich tehdejších setkání na uherské půdě však chybějí. V případě Albrechta Habsburského je k příslušné době znám pouze jeho pobyt ve Vídni. Vévodova přítomnost ve městě je doložena k 4. říjnu, 19. říjnu, 6. prosinci (E. M. LICHNOWSKÝ, *Geschichte des Hauses Habsburg V*, s. CLXXXVIII–CLXXXIX, č. 2090, 2093, 2097) a nepřímě i k 9. listopadu (RI XI/1, s. 378, č. 5374).

160) RI XI/1, s. 378, č. 5379; F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 246.

161) *Zbytky register*, s. 120, č. 843.

162) LOR I, s. 50–51, č. 70; RI XI – NB 3, s. 128–129, č. 67. Srov. L. REITINGER, *Oldřich z Rožmberka*, v přípravě do tisku.

163) UB I, s. 278, č. 253.

zodjímal vsi Ponědraž, Nákeř, Děvčice, Dubenec.¹⁶⁴ Lipolt po tomto útoku odeslal stížný list Albrechtovi, jemuž napsal rovněž Oldřich z Rožmberka, který se obával, že pán z Krajku bude chtít napadnout jeho statky a lidi. O těchto stížnostech se zmiňuje Habsburkova odpověď Lipoltovi z 24. prosince 1422, v níž vévoda připomíná, jak mu král Zikmund nařídil, aby oba znesvářené šlechtice přiměl zanechat bojů do doby slyšení u smírčích zprostředkovatelů Jana ze Schaunbergu a Oty z Maissau. Totéž po budějovickém hejtmanovi požadoval i Albrecht, který zamýšlel napsat stejný dopis Rožmberkovi. Oba, či každý samostatně se měli dostavit na jednání, na něž je povolají Jan ze Schaunbergu a Ota z Maissau.¹⁶⁵ Habsburk dále dodává, že když byl naposledy u římského krále Zikmunda, dozvěděl se od něj, že Lipoltovi a Oldřichovi z Rožmberka psal ohledně jejich sporu i on.¹⁶⁶

O tom, do jaké míry oba šlechtici uvedené výzvy záhy po Štědrém dnu roku 1422 vyslyšeli a zda se jim dostalo slyšení před Janem ze Schaunbergu a Otou z Maissau, vypovídá pramen, který doposud zůstával nepovšimnut. Jedná se o list, v němž si Oldřich z Rožmberka stěžuje hornorakouskému hejtmanovi Reinprechtovi z Wallsee, že *Lewpolt Kreyger* napadl jeho služebníka, přestože s ním uzavřel příměří *in fryd und gemach ze sten*. Dopis je datován na přelom roku k úterý před Obřezáním Páně, ovšem bez jakéhokoliv vrocení. Blažena Rynešová jej bez uvedení důvodů položila k roku 1438 a zařadila jej do druhého svazku *Listáře a listináře Oldřicha z Rožmberka*.¹⁶⁷ V literatuře obecně přijímané vrocení však není udržitelné. Lipolt

164) *Rožmberské kroniky krátký a summovní výtah*, s. 37. Březan tuto zprávu datuje pouze orientačně před rok 1422, a případnou událost tedy nelze fixně spojovat výhradně s rokem 1420, jak k této zmínce přistupuje Eduard MAUR, *Chval z Machovic, Břeněk z Dolan a Jan Valkún z Adlaru – vojenští velitelé táborů před založením Tábora*, Tábořský archiv 10, 2000–2001, s. 25–71, zde s. 49–50. K samotnému Přibíkovi z Mladějovic srov. R. ŠIMŮNEK, *Správní systém*, s. 365. August SEDLÁČEK, *Hradý, zámky a tvrze království Českého VII. Písecko*, Praha 1890, s. 172–173, předpokládal, že se původní držitelé Ponědraže, Nákrří, Dívčic a Dubence, nižší šlechtici Nedamír a Kunáš ze Sudoměře, drželi kališnické strany a budějovický hejtman jim jejich statky obsadil. E. MAUR, *Chval z Machovic*, s. 49–50, však upozorňuje na určitou problematičnost tohoto výkladu, neboť tehdejší majetková držba v příslušných vsích byla nejednou dělena a u případných majitelů Nedamíra a Kunáše, naposledy doložených k roku 1412, ani nevíme, zda zmíněné vsi drželi ještě na počátku dvacátých let 15. století. Nadto Kunášovi synové Hynek a Mikuláš, doložení k roku 1437, byli katolíky.

165) UB I, s. 278, č. 253 (či případně LOR I, s. 36): *Lieber getrewr von Kreig! Als du vns geschriben vnd geklagt hast, wie dir der von Rosenberg ettleiche dörffer vnd auch ettleich der deinn beraubt vnd angriffen habe, das haben wir wol verstanden, vnd lassen dich wissen, daz vns der egenente von Rosenberg auch geschriben vnd geklagt hat, wie du in vnd die seine angreifen vnd scheden zuziehen wellest, vnd wann vnser genediger herre, der Römisch kunig, bey dem wir yetz newlich sein gewesen, mit vns verlassen hat, dir, vnd auch dem von Rosenberg ze schreiben, daz ir all solich sachen in guten lasset angesteen, vnd in vngüten mit einander nichts ze schaffen habet, vntz auf solich verhörung, so der von Schawmberg, vnd der von Meissaw, si bed, oder ir ainer zwischen ew tûn werdent*. K tehdejšímu postavení Oty IV. z Maissau Ignaz PÖLZL, *Die Herren von Meissau*, Blätter des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich N. F. 15, 1881, s. 42–70, zejména s. 47.

166) Srov. předcházející poznámku. Totéž později ve svém psaní Rožmberkovi potvrzuje i sám král Zikmund. LOR I, s. 55, č. 77: *Quemadmodum tibi pridem multis vicibus scripsimus, ut cum nobili Leupoldo de Krayg quietus stare deberes nec habere aliquid actionis, quousque nobiles comes de Schamburg et de Massaw inter vos cognoscerent super mutuis contencionibus iusticia vel amore*. Poslední z těchto králových nedochovaných listů byl odeslán nejspíše před 5. únorem 1423 (RI XI – NB 3, s. 132, č. 72).

167) LOR II, s. 20–21, č. 27.

Krajíř z Krajku totiž podle náhrobku v augustiniánském kostele sv. Doroty ve Vídni zemřel již 13. září 1433. Tento letopočet a samotný nápis známe sice pouze v podobě opisu ze 17. století,¹⁶⁸ ale o věrohodnosti datace Lipoltovy smrti k roku 1433 rozhodně nelze pochybovat. V písemnostech z následných let vystupují jako živí představitelé rodu Krajířů pouze Lipoltovi bratři Konrád a Jan. Zároveň je k 25. lednu roku 1435 Lipolt výslovně označován za mrtvého (*in weilent Leupolt von Kreyg*) a je řešen dluh, který po jeho smrti zůstal.¹⁶⁹ Sporný list tudíž mohl být napsán nejpozději roku 1432. O několik dalších let zpět jej nicméně posouvá žádost krále Zikmunda ze 4. listopadu 1429, v níž je Oldřich z Rožmberka nabádán, aby příměří s Lipoltem Krajířem, které má vypršet 11. listopadu, prodloužil do 23. dubna 1430.¹⁷⁰ Vzhledem k tomu, že nejpozději v druhé půli roku 1429 platilo mezi Krajířem a Rožmberkem příměří a jakékoliv zprávy o jejich tehdejších válečných střetech chybějí, bude list nejspíše náležet do předcházející doby.

K dalšímu zpřesnění datace může přispět okolnost, že od roku 1426 pán z Krajku zásadně omezuje své aktivity v jižních Čechách a fakticky vystupuje ve službách vévody Albrechta pouze na Moravě a v Rakousích.¹⁷¹ Opomíjenou archiválii lze tedy nejspíše spojit již s první polovinou dvacátých let 15. století. Jelikož je list datován k úterý před Obřezáním Páně (*feria III^a ante Circumcisionem Domini*), tedy na konec roku, jeví se jako nejpravděpodobnější prosinec roku 1422 (konkrétně 29. prosinec), neboť právě na přelomu let 1422 a 1423, jak jsem poukázal, vrcholily přepady a válečné střety Oldřicha z Rožmberka a Lipolta Krajíře z Krajku. Toto časové zařazení pramene však potvrzuje zejména okolnost, že psaní připomíná jako zprostředkovatele, jenž dal slyšení jedné straně, Jana ze Schaunbergu, který se vedle Oty z Maissau ujal této role právě v závěru roku 1422 a na počátku roku následujícího. Zároveň jsou v dopise z 24. prosince 1422 zmíněny obavy krumlovského pána, že on či jeho lidé budou Krajířem napadeni, a sporné psaní právě tento Lipoltův útok krátce po Oldřichově smírčím jednání se Schaunbergem v Linci připomíná. Útok byl konkrétně cílen na Rožmberkova nejmenovaného rytíře. Jestli šlo o Oldřichova klienta Přibíka z Mladějovic, jenž podle Václava Březana obsadil některé Krajířovy vsi, s jistotou nevíme.¹⁷²

Datování listu k 29. prosinci 1422 potvrzuje také detail, že v něm Rožmberk žádá Reinprechta z Wallsee o finanční podporu.¹⁷³ O několik dní později totiž rakouský příbuzný skutečně Oldřichovi půjčil 500 zlatých, ke kterým se jihočeský magnát

168) K. DREXLER, *Grabsteine*, s. 5; s. 30–31, č. 81: *An[no] Dom[ini] 1433 obiit D[ominus] Leopoldus de Kreyg, dominica proxima post festum Nativitatis S[anctae] Mariae. Hic sepultus.*

169) SOKA České Budějovice, fond AM České Budějovice, inv. č. 99, sign. II/30; CIM III, s. 105–107, č. 69. 170) LOR I, s. 112, č. 164; RI XI – NB 3, s. 185, č. 127, 128.

171) Podrobněji viz níže.

172) LOR II, s. 20–21, č. 27, zde s. 20: *Als vor euer freuntschaft der wolgeborn herr Johans grave ze Schaumburg ze Lyncz mit mir verlassen het, mit Lewpolten Kreyger in fryd und gemach ze sten, unz wir miteinander verhort wurden, tun ich euer freuntschaft ze wissen, daz der Kreiger syder der tag ain neyleich meiner ritter ainen hat angriffen und beschedigt.*

173) Tamtéž, s. 20–21: *Auch, lieber swager, als ich euer freuntschaft gepeten han umb das anlehen, pitt ich euer freuntschaft mit fleiss, ir wellet mich damit fudern, wenn meins frums und guts vil daron leit. Und pitt des euer freuntliche und fuderleiche antwort.*

upsal v dlužním listu z 3. ledna 1423.¹⁷⁴ O oprávněnosti uvedené redatace svědčí i události z následujících dvou měsíců. Do nově propuknuvšího konfliktu se tentokrát důrazněji vložil Zikmund, jenž se v Bratislavě za přítomnosti zetě Albrechta dohodl se smírčími soudci Janem ze Schaubergu a Otou z Maissau, že znesvářené strany (opět) předvolají. Mandátem z 5. února 1423 král podruhé a důrazněji Rožmberkovi nařídil (*iterum precipimus et mandamus*), aby zachovával s Lipoltem předběžné příměří, dostavil se na jednání svolané smírčími soudci a podřídil se jejich rozhodčímu výroku. Panovník rovněž neopomněl zdůraznit, že Rožmberkovi ohledně této záležitosti psal již vícero proseb (*multis vicibus scripsimus*).¹⁷⁵

Lze předpokládat, že mandát podobného znění adresoval Lucemburk i Krajířovi, v každém případě se ale zdá, že Zikmundův zásah byl úspěšný, neboť v následujících letech už o konfliktu obou šlechticů neslyšíme. Víme pouze, že 21. března 1423, necelé dva měsíce po důrazné královské žádosti, byl z českobudějovického vězení na přímmluvu Lipolta z Krajku a Erharda z Zelkingu propuštěn Enderl Křivoklád, syn Peterleho Schirnitzera.¹⁷⁶ Zatímco ještě 24. prosince 1422 je Krajíř výslovně uváděn jako budějovický hejtman,¹⁷⁷ v propouštěcí listině není explicitně nazýván hejtmánem a vystupuje zde s Erhardem z Zelkingu, který se stal jeho nástupcem v hejtmanském úřadu. Erhard je poté doložen jako *hauptman* *czu Budweis* ke 3. prosinci 1423.¹⁷⁸ Zdá se tedy, že nejspíše na jaře opustil Lipolt na určitý čas České Budějovice. V žádném případě se však svého mocenského postavení ve městě nevzdával. Svůj úřad totiž nepředával do cizích rukou, neboť Erhard z Zelkingu byl Krajířovým zetěm, chotěm jeho dcery Doroty.¹⁷⁹

Obránce Moravy a Rakous

Kam z Českých Budějovic směřovaly Lipoltovy kroky a zjevně i kroky většiny jeho bojovníků, prozrazuje list sepsaný 11. července 1423 rychtářem a městskou radou Bratislavy. V dopise Krajířovi sdělují, že k němu vyslali posla Petra K(r)utěje, aby je jeho prostřednictvím informoval, jaký je současný běh událostí *der Hussen wegen*, neboť chtějí být králi a jeho věci ku prospěchu.¹⁸⁰ Bratislavské obavy z husitů a sna-

174) LOR I, s. 52–54, č. 74.

175) Tamtéž, s. 55, č. 77: *Idcirco Tibi iterum precipimus et mandamus, quatenus pacem habeas cum dicto Leupoldo, nec ipsum et suos offendas et ad vocacionem dictorum de Schamburg et Meysaw ad terminum venias ipsorumque decisioni parcas iuxta dictamen eorum iusticia vel amore, aliter non facturus*. Případně RI XI – NB 3, s. 132, č. 73.

176) SOKA České Budějovice, fond AM České Budějovice, inv. č. 89, sign. II/20. K této rodině srov. Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice*, s. 25.

177) UB I, s. 279, č. 254.

178) SOKA České Budějovice, fond AM České Budějovice, inv. č. 90, sign. II/21.

179) K Erhardovi a jeho příbuzenství s Lipoltem Krajířem viz *Urkundenbuch der Stadt Krummau in Böhmen II. 1420–1480*, edd. Valentin SCHMIDT – Alois PÍCHA, Prag 1910, s. 29, č. 115; K. DREXLER, *Grabsteine*, s. 5; F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 246, 259; *Die Salzburger Lehen*, s. 167, č. 167; *Diplomatarium Portusnaonense*, s. 197, č. 178.

180) Archív mesta Bratislavy, fond Magistrát mesta Bratislavy, Zbierka listín a listov, inv. č. 362, sign. 961; *Zsigmondkori oklevéltár X. 1423*, ed. Norbert C. TÓTH, Budapest 2007 (= Magyar Országos Levéltár kiadványai II/43), s. 383, č. 944. K osobnosti Petra Kutěje Petr ELBEL, „*Scio, quod vos Moravi estis timidi et michi non fideles*“. *Moravané ve strukturách dvora Zikmunda Lucemburského*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 12/2, 2009, s. 43–132, zde s. 86–87.

ha tamních měšťanů pomoci královské straně zjevně pramenily z výpravy pražanů na Moravu v červnu roku 1423.¹⁸¹ Je tedy zřejmé, že Krajíř byl jako vojevůdce s bohatými zkušenostmi v boji proti husitům (i proti samotnému Žižkovi) povolán k obraně katolických pozic v markrabství.¹⁸² Záhy byly také Lipoltovi uhrazeny válečné výlohy. Někdy v červnu či červenci roku 1423, kdy král Zikmund pobýval v Uhrách,¹⁸³ udělil pánovi z Krajku manským listem moravská markrabecí léna vsi Vratěním a Mladoňovice a zároveň mu vydal zástavní listinu na hrad Lomnici nad Lužnicí ve výši 6852 kop grošů.¹⁸⁴ Reálně Lipolt nabyl jen uvedená moravská zboží. Lomnice se totiž nacházela v moci táboritů, konkrétně hejtmana Jana Roháče z Dubé, a roku 1421 ji Krajíř neúspěšně obléhal, přičemž stranou byl ponechán zásadní fakt, že Lomnici již v létě roku 1420 Zikmund zastavil za 1450 kop grošů Janovi mladšímu z Hradce.¹⁸⁵ Vzhledem ke skutečnosti, že zástava Lomnice Lipoltovi byla jen formální, nereálná zřejmě byla i suma 6852 kop grošů. Hlavní Zikmundovou pohnutkou pro vydání této zástavní listiny patrně mohla být snaha co nejvíce motivovat Krajíře k dobytí této táborské bašty. Důvod nového zájmu o Lomnici se možná skrýval v okolnosti, že někdy mezi roky 1421 a 1423/1424 se tamní kališnická žoldněřská posádka vzepřela hejtmanovi Janu Roháčovi, který s ní následně musel spor urovnávat.¹⁸⁶

Na Moravě, či alespoň na jejím jihozápadním pomezí zůstával pán z Krajku se svou družinou ještě v září roku 1423, kdy do markrabství vpadl Žižka. V neděli 19. září oblehli husité Telč, poddanské město sirotků po Janovi mladším z Hradce,¹⁸⁷ po neúspěšné akci však bylo podle pozdější tradice ustupující husitské vojsko pod velením Jana Hvězdy z Vícemilic poraženo u Horních Dubenek Menhartem z Hradce a kontingenty Jana z Gutštejna, (Lipolta?) Krajíře z Krajku a dalších.¹⁸⁸ Roku

181) Josef VÁLKA, *Počátek války o Moravu (1422–1423). Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě II*, Jižní Morava 18, 1982, sv. 21, s. 48–66, zde s. 57–60.

182) Lipoltovu účast na bojích na Moravě nepřímo potvrzuje nejen jeho absence v jižních Čechách, ale i jeho tehdejší nepřítomnost ve Štýrském Hradci. Zbývající dva bratři, Konrád III. a Jan z Krajku, tu 7. června 1423 v jeho zastoupení listinně stvrdili určité majetkové záležitosti. *Regesten zur Geschichte Kärntens*, ed. Ignaz TOMASCHEK, Archiv für vaterländische Geschichte und Topographie (Kärnten) 7, 1862, s. 73–110, zde s. 99, č. 312.

183) J. K. HOENSCH – T. KEES – U. NIESS – P. ROSCHECK, *Itinerar*, s. 107.

184) *Zbytky register*, s. 121, č. 853, 854; s. 171, č. 853, 854; Jaromír ČELAKOVSKÝ, *O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských dvorských kancelářích*, Praha 1890, s. 102, č. 351. Ke zmíněným moravským manským statkům srov. S. VOHRYZEK, *Šlechta*, s. 176.

185) LOR I, s. 18, č. 32; RI XI – NB 3, s. 86–88, č. 24–27.

186) Rudolf TECL, *Tábor a bitva u Křeče v roce 1435*, Husitský Tábor 9, 1986–1987, s. 153–190, zde s. 163, 181, příloha č. 1.

187) *Chronicae Boemiae*, in: *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen II*, ed. Konstantin HÖFLER, Wien 1865 (= FRA I/6), s. 61–95, zde s. 63.

188) T. PEŠINA z ČECHORODU, *Mars Moravicus*, s. 495–496. Na věrohodnost těchto zpráv poukázali s určitými korekcemi F. DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova II*, s. 39–41; Josef VÁLKA, *Vrchol bojů o Moravu (1423–1425). Studie k dějinám husitské revoluce na Moravě III*, Jižní Morava 21, 1985, sv. 24, s. 89–108, zde s. 91–93; P. ČORNEJ, *Jan Žižka*, s. 533. Ve výčtu šlechticů, kteří Menhartovi z Hradce přispěchali na pomoc, uvádí Pešina dále jména *Zdenko de Palupin et Pessek de Beykowiecz*. Zmíněnému Krajířovi přiřazuje Pešina nesprávné jméno Jindřich, za nímž se zřejmě skrývá Lipolt Krajíř. Ostatně i kronikář Windecke nazývá Lipolta Krajíře z Krajku mylně Jindřichem (*Eberhart Windeckes Denkwürdigkeiten*, s. 144).

1424 se Lipolt do jižních Čech stále trvale nevrátil. V Českých Budějovicích jako hejtman nadále působil jeho zeť Erhard z Zelkingu, jenž byl v přímém kontaktu i se samotným zástavním pánem města, s vévodou Albrechtem. Tomu oznámil, že budějovičtí měšťané drží ve svém vězení jistého Sudlice, kterého před časem zajal Albrechtův v Budějovicích sloužící voják Krodko. Vévoda pak 7. května 1424 Budějovickým z Vídně nařídil, aby vězně vydali Erhardovi z Zelkingu, jenž jej měl vyměnit za jistého Albrechtova služebníka zajatého husity v Čechách.¹⁸⁹

Samotný Lipolt pobýval většinu roku 1424 ve Štýrsku. Ve Štýrském Hradci převzal 17. ledna pečeť k listině svého bratra Konráda z Krajku týkající se pronájmu desátků kláštera Admont a v této záležitosti Lipolt znovu pečetil 25. května.¹⁹⁰ Ve Štýrsku je doložen ještě 15. srpna téhož roku, kdy spolu s bratry Konrádem a Janem stvrdil další majetkové převody.¹⁹¹ Vévoda Albrecht – již jako moravský markrabě – však Lipolta z Krajku záhy povolal zpět na Moravu. V markrabství došlo na podzim roku 1424 následkem úspěšného husitského tažení po Žižkově smrti k posílení kališnických pozic, a navíc během Habsburkovy vojenské protiakce přeběhl na utrakvistickou stranu i moravský zemský hejtman Petr Strážnický z Kravař.¹⁹² Při Albrechtově tažení Krajíř zřejmě nechyběl a válečné střety na Moravě vyplnily jeho aktivity také na počátku roku 1425. Konvent kartuziánů v Dolanech nedaleko Olomouce totiž padl do rukou husitů a od počátku února se olomoučtí měšťané při snaze o znovudobytí kartouzy obraceli s prosbou o pomoc i na Lipolta Krajíře, jak dokládá kopiář listů olomoucké městské rady, který pořídil soudobý písař Václav z Jihlavy.¹⁹³

Panuje předpoklad, že Lipolt Krajíř byl tehdy moravským zemským hejtmanem, avšak žádný známý soudobý pramen mu tento významný úřad nepřisuzuje. Pouze pozdější zmatený a nevěrohodný výklad Tomáše Pešiny z Čechorodu uvádí, že od jara 1428 do konce téhož roku zastával post moravského hejtmana nikoliv Lipolt, nýbrž jeho bratr Jan Krajíř.¹⁹⁴ I tato tradice zřejmě přivedla Antonína Bočka a další historiky k závěru, že Lipolt byl moravským zemským hejtmanem v době mezi sesazením Petra Strážnického z Kravař z tohoto postu na podzim roku 1424 a novým obsazením významného úřadu Haškem z Valdštejna na jaře roku 1425.¹⁹⁵ Nicméně ani vzpomínané listy opsané v kopiáři olomoucké městské rady neoznačují Lipolta jako moravského hejtmana. Lze sice namítnout, že rovněž u následných dopisů určených Haškovi z Valdštejna, od jara roku 1425 moravskému hejtmanu, je

189) ANM, Muzejní diplomatář, sub dato. Z. ŠIMEČEK, *České Budějovice*, s. 26, nepřesně tvrdí, že vydavatelem tohoto – dnes ztraceného – listu z českobudějovického archivu byl král Zikmund.

190) Admont, Stiftsarchiv, fond Urkunden, sign. LL – 8; Albert MUCHAR, *Geschichte des Herzogthums Steiermark VII*, Grätz 1864, s. 181.

191) *Urkunden und Regesten der gräflichen Familie von Stubenberg*, ed. Eduard PRATOBEVERA, *Notizenblatt. Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen* 9, 1859, s. 326–336, zde s. 329–330, č. 402.

192) J. VÁLKA, *Vrchol bojů*, s. 96–100.

193) UB I, s. 374–375, č. 321, 322; SOKA Olomouc, fond AM Olomouc, kn. 677, fol. 110r: K samotnému kopiáři srov. J. VÁLKA, *Vrchol bojů*, s. 98.

194) K této zprávě a její nevěrohodnosti viz podrobněji níže.

195) Antonín BOČEK, *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v markrabství moravském*, Brno 1850, s. 16; souhlasně F. KAVKA, *Poslední Lucemburk*, s. 134, a další.

v nadepsané adrese pouze stručně uvedeno jeho jméno *Hasskoni bez vzpomnutí jeho úřadu*,¹⁹⁶ jinak tomu ale je u opisů adres prvních listů z února roku 1425. Za dopisem Olomoučanů určeným vévodovi Albrechtovi následuje informace, komu bylo zasláno obdobné psaní, přičemž u Jošta Hechta z Rosic je jeho zemský úřad explicitně zmíněn a u Lipolta nikoliv (*Simili modo scriptum est Kreier et Jodoco subcamerario mutatis mutandis*).¹⁹⁷ Kopiář obsahuje taktéž znění druhého listu odeslaného těmto osobám 7. února 1425 a i v tomto případě u prvního ze dvou nadepsaných adresátů, Krajíře, na rozdíl od Jošta Hechta jeho předpokládaný zemský úřad chybí, byť je zde pán z Krajku dokonce uveden i křestním jménem (*Lewpolto Kreier et Jodoco subcamerario*).¹⁹⁸ Když olomoučtí měšťané o den později psali stejnou žádost Janovi Jičínskému z Kravař, vzpomenu, že písemně vybídli k pomoci i Lipolta. A ani v textu tohoto listu, opsaného do stejného kopiáře, není Krajíř označen za moravského hejtmana (*auch besenden den herren Kreyer*).¹⁹⁹

Lipoltova držba velmi vlivného úřadu zemského hejtmana na Moravě by mohla být rovněž vyvozována z okolnosti, že Olomoučané se s prosbou o pomoc obraceli na samotného markraběte, na podkomořího Jošta Hechta z Rosic a právě na Krajíře. Bylo by tak možné předpokládat, že Lipolt zastával v rámci Moravy další nejvýznamnější mocenský post. Problémem však je, že z Olomouce tehdy vyrážela spěšná poselstva na všechny strany. Tutéž prosbu adresovali měšťané o den později i Janu Jičínskému z Kravař²⁰⁰ a opavskému vévodovi Přemkovi,²⁰¹ stejně jako 12. února olomouckému biskupovi Janu Železnému, kterého dokonce žádali, aby k účasti na nadcházejícím boji vybízel i další šlechtice.²⁰² Už z toho je vidět, že Olomoučtí odeslali takovéto žádosti více osobám, než nám umožňují poznat opisy ve zmíněném kopiáři. Okolnost, že mezi řadou oslovených, z nichž šest známe jménem, figuruje i Krajíř, tudíž stěží může posloužit jako důkaz, že tehdy byl Lipolt moravským hejtmanem. Nadto dvě únorové žádosti o pomoc při snaze znovudobýt Dolany jsou jedinými prameny dokládajícími Krajířovo působení na Moravě mezi podzimem roku 1424 a jarem roku 1425, kdy zde měl údajně zastávat úřad zemského hejtmana. Srovnáme-li tento ojedinělý doklad Lipoltovy přítomnosti s četnými údaji o působení Haška z Valdštejna na postu moravského hejtmana v následujících měsících,²⁰³ jeví se představa vykonávání tohoto úřadu Krajířem vskutku nepravděpodobná, zvláště když si uvědomíme, v čem výkon uvedené funkce spočíval. Moravský zemský hejtman především zastupoval markraběte v době jeho nepřítomnosti v zemi, plnil roli prostředníka mezi panovníkem a šlechtickou

196) SOKA Olomouc, fond AM Olomouc, kn. 677, fol. 110r–114r.

197) UB I, s. 374, č. 321.

198) Tamtéž, s. 375, č. 322.

199) Tamtéž, s. 376, č. 323.

200) Tamtéž.

201) Znění listu Přemkovi Opavskému se v kopiáři Václava z Jihlavy nezachovalo. Tento dopis je zde pouze připomenut (Tamtéž).

202) Tamtéž, s. 377, č. 324.

203) K Haškovu působení v hejtmanském úřadu uvádí jen kopiář Václava z Jihlavy do konce roku 1425 téměř celou desítku písemností. Tamtéž, s. 394, č. 338; s. 404–406, č. 346–348; s. 412–413, č. 360, 361; s. 419–421, č. 371, 372; s. 423–424, č. 375.

obcí markrabství a do jeho kompetencí patřila již na prahu husitských válek také široká jurisdikce v zásadě nad téměř všemi typy sporů.²⁰⁴ V této souvislosti není bez významu ani skutečnost, že v osmi známých listech, které od února do jara roku 1425 odeslali Olomoučtí rakouskému vévodovi a moravskému markraběti Albrechtovi, není Krajíř připomenut ani jednou, natož aby byl označen za exponovaného zemského hejtmana.²⁰⁵

Na zřeteli je nutné mít i to, že postu hejtmana, tehdy nejvýznamnějšího zemského úřadu, se zpravidla ujímaly přední moravské rody. Lipolt byl přes svou choť Annu spřízněn s představitelem váženého moravského rodu Janem z Lomnice, jenž byl zemským hejtmanem v letech 1427–1434, a jak jsme již zmínili, na Moravě drželi páni z Krajku několik statků. Již od roku 1387 měli Krajířové v zemských deskách zapsanou držbu vsi Cizkrajov s tvrzí a alodní dvůr s tvrzí v Mutišově u Slavonic.²⁰⁶ Zároveň byli zástavními pány Frejštejna, sám Lipolt pak disponoval věnnými statky své choti Hodovem, Hrbovem a Olší u Velkého Meziříčí a roku 1423 mu král Zikmund udělil markraběcí léna Vratěnin a Mladoňovice.²⁰⁷ I tak byl však Lipolt v českém a moravském prostředí stále vnímán jako „rakouský pán“ a šlechtic, který nebyl v českých zemích dlouho osedlý. Ostatně i sami Krajířové se tehdy na říšských sjezdech počítali mezi urozence německých zemí, a nikoliv mezi přítomnou šlechtou zemí českých.²⁰⁸ Vystává zde tudíž rovněž otázka, zda by tento v zemi krátce osedlý *Rakušan* byl jako zemský hejtman pro moravskou šlechtickou obec či jen její katolickou část akceptovatelný.

Důvody, proč byl Lipolt jednou z nejméně šesti osob, jež Olomoučané požádali o vojenskou pomoc, nespočívaly v jeho působení v úřadu moravského zemského hejtmana, ale spíše v jiných souvislostech. Vyplývá to ze zmínky ve vzpomínaném listu z 8. února 1425 určeném Janovi Jičínskému z Kravař. Zde je mimo jiné uvedeno, že olomoučtí měšťané obeslali i Krajíře, „který leží u Vyškova. A nevíme nic jiného, než že by tam [k Dolanům] také přijel a možná by tam přivezl děla atd.“²⁰⁹ Lipolt tedy nevystupuje roku 1425 na Moravě jako zemský úředník či správce, ale stejně jako dříve v Českých Budějovicích a později v Rakousích pouze coby vojenský velitel, jenž zrovna dlel se svými žoldněři v polním ležení (*czu Wissaw leit*). Dva listy z Olomouce s prosbou o válečnou výpomoc k němu zřejmě směřovaly jen proto, že byl velitelem žoldněřů, kteří právě pobývali na Moravě a byli utábořeni

204) Jana JANIŠOVÁ – Dalibor JANIŠ, *Úřad moravského zemského hejtmana v 15.–17. století (Přehled působnosti a pravomocí)*, in: Hejtmanská správa ve vedlejších zemích Koruny české, edd. Lenka Bobková – Martin Čapský – Irena Korbelařová, Opava 2009 (= Acta historica Universitatis Silesianae Opauiensis, Supplementum VII), s. 181–201, zejména s. 182, 186–187, 189, 201. Výjimečná nebyla před husitskými válkami ani situace, kdy tento úřad zůstával po určitý čas neobsazen.

205) UB I, s. 372–374, č. 321; s. 378–379, č. 325; s. 380–381, č. 327; s. 384–386, č. 329, 330; s. 390, č. 334.

206) *Die Landtafel*, s. 176, kn. VII, č. 473; s. 179, kn. VII, č. 521.

207) Viz pozn. 184.

208) Podrobněji viz níže.

209) UB I, s. 376, č. 323: *Darczu wolden wir auch besenden den herren Kreyer, der czu Wissaw leit, vnd wir wissen nicht anders denn das er auch dorczu komen vnd villeicht pucksen etc. darczu bringen würde.*

u Vyškova v nepříliš velké vzdálenosti (den pěší chůze) od Olomouce a husity dobytých Dolan.²¹⁰

Byť kopiář listů olomoucké městské rady zachycuje i následné bojové akce na severu Moravy během jara roku 1425, Krajíř již v korespondenci nefiguruje. Není tudíž jisté, zda skutečně od Vyškova k Olomouci a Dolanům přitáhl. V každém případě na jaře 1425 Lipoltovo působení na Moravě končí. Jeho zásluhy nezůstaly bez odměny. Neznámo kdy během roku 1425 vydal Albrecht – stejně jako Zikmund o dva roky dříve – pro Krajíře lenní listinu, jíž mu potvrdil držbu markraběcích lén Vratěnín a Mladoňovice.²¹¹ Již na počátku července roku 1425 působil pán z Krajku opět v Českých Budějovicích. Když byl 6. července na základě výměny zajatců s Janem Smilem z Křemže propuštěn z budějovického vězení Jan Roubík z Hlavatec na Habří, odřekl se své zášti vůči vévodovi Albrechtovi, budějovické městské radě a Lipoltovi z Krajku.²¹² Budějovickým hejtmanem nazývá Albrecht Krajíře ještě o rok později, když mu 8. června 1426 z Vídně nařizuje, aby rozdával kredenční listy obchodníkům, kteří do tohoto jihočeského katolického města dováželi zboží.²¹³ Během následujících dvou měsíců však Krajíř ve funkci budějovického hejtmana definitivně skončil a 22. srpna tento úřad již vykonával další Albrechtův člověk Reinhart Pobrytzer.²¹⁴ Zjevně právě během Lipoltova působení v jihočeském královském městě v letech 1420–1423 a 1425–1426 mu českobudějovičtí měšťané půjčili kvůli jeho finanční tísní (*zu seiner notdurft*) 1200 kop pražských grošů, na což jim Krajíř vystavil dlužní listinu. Tento dluh však do své smrti roku 1433 nesplatil.²¹⁵

Pro Albrechta Habsburského bylo důležité, aby tento schopný vojevůdce začal hájit samotné rakouské země, kam mířily rejsy husitů. Ostatně plenivý vpád husitů do Rakous na konci září 1425 se nevyhnul ani krajířovským statkům.²¹⁶ O Lipoltově novém vojenském působení bylo rozhodnuto již 21. dubna 1426 na rakouském zemském sněmu ve Vídni, kde byl z šesti adeptů vybrán jako „nejvyšší hejtman“.²¹⁷ Vedle jiných šlechticů pak řídil obranu proti vpádu kališníků do Rakous na přelomu let 1426 a 1427.²¹⁸ Když v březnu roku 1427 obléhal Prokop Holý Zwettl, přišly obleženému městu na pomoc 25. března šiky pod velením Reinprehta z Wallsee

210) Ke zřejmě neoprávněnému začlenění Lipolta mezi moravské zemské hejtmany patrně přispěla i okolnost, že uvedené Krajířovy posty vojenského hejtmana (*hauptmann, capitaneus*) v Českých Budějovicích a v Rakousích byly badateli spojeny s jeho opakovanou válečnou angažovaností na Moravě.

211) Lenní listina rakouského vévody a moravského markraběte Albrechta se sice nedochovala ani v podobě opisu, připomíná ji však Melchior GOLDAST, *Zwey Rechtliche Bedencken von der Succession und Erbfolge deß Königlichen Geschlechts und Stamms in beyden Königreichen Hungern und Böhheim*, Frankfurt am Main 1627, s. 82.

212) AČ VI, ed. František PALACKÝ, Praha 1872, s. 477, č. 29.

213) F. KURZ, *Österreich unter K. Albrecht dem Zweyten* II, s. 116, pozn. a.

214) SOKA České Budějovice, fond AM České Budějovice, inv. č. 94, sign. II/25.

215) Finanční tíseň jako důvod půjčky připomíná pozdější list (F. KURZ, *Österreich unter K. Albrecht dem Zweyten* II, s. 246, pozn. a). Výši Krajířova dluhu uvádí CIM III, s. 106, č. 69.

216) J. STIPPEL, *Landstein*, s. 10.

217) G. E. FRIESS, *Herzog Albrecht V.*, s. 41–42.

218) T. EBENDORFER, *Chronica Austriae*, s. 372.

a Lipolta z Krajku, jimž se husité ubránili jen s vypětím sil. Nepříznivý průběh bitvy sice zvrátili, byli však nuceni k okamžitému ústupu do Čech.²¹⁹

Vzhledem k dlouhodobému bojovému nasazení se Lipolt na jaře 1428 domohl na Albrechtovi proplacení svých pohledávek. Dne 23. dubna 1428 zpečetil ve Vídni kvitanci, ve které potvrdil, že od toho dne si na rakouském vévodovi a moravském markraběti Albrechtovi nenárokuje proplacení určitých škod, neboť Habsburk vše vyrovnal.²²⁰ Podle problematického svědectví Tomáše Pešiny z Čechorodu začal Prokop Holý v květnu 1428 obléhat Brno a městu přišli na pomoc olomoucký biskup Jan Železný a Lipoltův bratr Jan Krajíř, jenž prý tehdy byl břeclavským hejtmanem.²²¹ Za velmi nevěrohodný je nutné považovat Pešinův dovětek, že se poté Jan Krajíř stal moravským zemským hejtmanem, kterým měl být až do konce roku 1428, neboť v tomto úřadu tehdy působil Jan z Lomnice. Vyloučené rovněž je, že by Krajíř tehdy byl hejtmanem Břeclavi, jež byla v příslušné době naopak v tábořských rukách.²²² Především v listopadu tohoto roku pobýval Jan Krajíř, stejně jako jeho bratři Konrád III. a Lipolt, prokazatelně ve Štýrsku. Konkrétně 2. listopadu 1428 došlo za jejich osobní účasti k dělení některých rodových statků, přičemž se Lipoltova dcera Dorota, manželka Erharda z Zelkingu, musela zříci určitých svých nároků. Dějištěm listopadových jednání bratří Konráda, Lipolta a Jana z Krajku byl hrad Erna u Leobenu ve Štýrsku a žádný pramen neoznačuje při této příležitosti Jana za moravského hejtmana.²²³

Lipolt Krajíř z Krajku se nicméně bojům roku 1428 rozhodně nevyhýbal. Jak už bylo uvedeno, k 23. dubnu 1428 byly dluhy ohledně válečných škod vůči Lipoltovi ze strany vévody Albrechta vyrovnány, avšak již o pouhý rok později musel Habsburk opětovně Lipoltovi nahrazovat ztráty. Dne 12. května 1429 mu za válečné škody postoupil příhraniční hrad Dobersberg, který z rakouské strany přiléhal ke krajířovské landštejnsko-novobystřické držbě,²²⁴ a kolem roku 1430 přidělil Krajířovi další rakouské léno – nedaleký hrad Schauenstein.²²⁵ Byť již třetím rokem nepůsobil Lipolt v jižních Čechách, považoval král Zikmund za potřebné, aby Krajíře a Oldřicha z Rožmberka na počátku listopadu roku 1429 *přísně* vybídl k prodloužení příměří, které mělo vypršet 11. listopadu. Klid zbraní měl podle panovníkova návrhu trvat do 23. dubna 1430.²²⁶

Na přelomu září a října roku 1431 zorganizoval Mikuláš Sokol z Lamberka neobyvykle velkou výpravu do Rakous, k níž se připojila husitsko-tábořská šlechta

219) G. E. FRIESS, *Herzog Albrecht V.*, s. 50–52; F. STÖLLER, *Österreich*, s. 45–47.

220) ÖStA, HHStA, fond Allgemeine Urkundenreihe, 1428 April 23.

221) T. PEŠINA Z ČECHORODU, *Mars Moravicus*, s. 531–535.

222) Petr ELBEL, *Brno mezi katolickými pevnostmi husitské Moravy*, in: *Dějiny Brna II. Středověké město*, ed. Libor Jan, Brno 2013, s. 119–184, zde s. 154–157.

223) *Die Salzburger Lehen*, s. 167, č. 167; F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 246, 259; *Diplomatarium Portusnaonense*, s. 197, č. 178.

224) Ferdinand STÖLLER, *Österreich im Krieg mit den Hussiten*, disertační práce obhájená na Universität Wien, Wien 1928, s. 280.

225) *Das Lehenbuch Herzog Albrecht's V. von Österreich*, ed. Joseph CHMEL, Notizenblatt. Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen 9, 1859, s. 156–160, zde s. 160, č. 416.

226) LOR I, s. 112, č. 164; RI XI – NB 3, s. 185, č. 127, 128.

z jihovýchodních Čech a západní Moravy. Když se početné vojsko vracelo s množstvím kořisti domů, u Waidhofenu či Kirchbergu ho 14. října 1431 dostihly silné oddíly dolnorakouské šlechty pod velením hejtmana Krajíře a dalších, posílené družinami znojenského hejtmana Jiřího Launa, a kališnickou jízdu porazily. Kromě významných zajatců se podařilo ukořistit i husitské korouhve, které pak zdobily Albrechtovu vídeňskou dvorskou kapli.²²⁷ Vévoda Albrecht navíc pod dojmem Lipoltova úspěchu udělil na rakouském zemském sněmu konaném 1. listopadu 1431 souhlas nejen k novým válečným daním, ale i k reorganizaci obrany země.²²⁸

Krajířovy vojenské zásluhy patrně výrazně přispěly k tomu, že 2. ledna 1432 vydal Zikmund Lucemburský v Piacenze pro Lipolta a jeho bratry Konráda III. a Jana z Krajku dvě privilegia. První listina, jejíž originál byl opatřen majestátní pečetí, v naraci uvádí, že již před několika lety (*vor langen jaren*) bratři Krajířové žádali, aby byli povýšeni do stavu svobodných říšských pánů. Teprve nyní, když nevyvstaly žádné překážky, Zikmund jejich postavení svobodných pánů potvrdil a „nově je učinil svobodnými pány“ – *bestetigen, beuesten, cofirmiren [sic!] und erheben, machen und schopffen sy ouch freye und edele herren von newes*. K tomu jim propůjčil výsadu vydržovat si trubače v bitvě i na turnajích, jak bylo běžné u říšských hrabat. Dále Zikmund ustanovil, že léna a manství, jimiž jsou Lipolt a jeho sourozenci zavázáni či podřízeni nějakému knížeti, nemají být na škodu jejich postavení svobodných říšských pánů.²²⁹ Druhá, prostší listina fakticky jen opakuje totéž ustanovení, že léna a manství, jimiž jsou bratři z Krajku zavázáni nějakému knížeti, nemají zpochybňovat jejich příslušnost ke svobodným říšským pánům.²³⁰ Oba dokumenty shodně objasňují, že kvůli věrné službě Krajířů králi Zikmundovi vyplenili „kacíři v Čechách“ jejich nejmenované statky a obsadili je. Zjevně nemůže jít o jiné majetky než roku 1420 dobytou Novou Bystřici a patrně i samotný hrad Landštejn. Páni z Krajku byli prý poté nuceni zajišťovat si jiné majetky, kvůli čemuž se museli na těchto lénech a zástavách zavazovat vůči světským a duchovním knížatům k určitým povinnostem. Nyní proto krále požádali, aby jim potvrdil, že tyto povinnosti nenarušují jejich postavení svobodných pánů.²³¹ Tyto Zikmundem přiznané výsady

227) G. E. FRIESS, *Herzog Albrecht V.*, s. 66–67; F. DOBIÁŠ, *Dějiny královského města Pelhřimova II.*, s. 60–61; F. STÖLLER, *Österreich* (1929), s. 68–69; Silvia PETRIN, *Der österreichische Hussitenkrieg 1420–1434*, Wien 1982 (= Militärgeschichtliche Schriftenreihe 44), s. 15–16; F. ŠMAHEL, *Husitská revoluce III.*, s. 244–245; Petr ČORNEJ, *Křížová a polní tažení i výpravy za kořisti. Česko-moravsko-rakouská hranice v období husitské revoluce*, in: *Kultury na hranici. Jižní Čechy – Jižní Morava – Waldviertel – Weinviertel*, edd. Andrea Komlosyová – Václav Bůžek – František Svátek, Wien 1995, s. 43–46, zde s. 45; Thomas KRZENCK, *Der österreichische Hussitenkrieg und die Schlacht bei Thaya*, *Arbeitsberichte des Kultur- und Museumsvereines Thaya* 1997, s. 723–729.

228) G. E. FRIESS, *Herzog Albrecht V.*, s. 69–72.

229) ÖStA, HHStA, Reichsregister K, fol. 38rv; J. F. Böhmer, *Regesta Imperii XI. Die Urkunden Kaiser Sigmunds (1410–1437) II. 1424–1437* (dále RI XI/2), ed. Wilhelm ALTMANN, Innsbruck 1897–1900, s. 205, č. 8999.

230) ÖStA, HHStA, Reichsregister I, fol. 194rv; RI XI/2, s. 205, č. 8998. V kancelářské poznámce je ve formuli *Ad mandatum domini regis* uveden Kašpar Šlik.

231) ÖStA, HHStA, Reichsregister K, fol. 38rv: *Leupoldt, Cunrad und Johann von den kezhern in Behem an iren gutern, die ir vordern und sie unsern vordern getreulich aberdinet haben, vast vordorben sein und in desen leuffen abgenommen, und in solcher masse haben fur sich gedencken müssen, andere gutern, die von geistlichen und werntlichen fursten zu lehen gen, auch pfhantschaft an sich zu bringen,*

však musely do značné míry kolidovat s integritou držav Habsburků, zvláště dospívajícího štyrského a korutanského vévody Fridricha V. Ostatně v jeho zemích udělil Zikmund obdobné výsady rodům z Montfortu, Bregenzu, Pfannbergu a především svým příbuzným pánům z Cilli.²³²

Navzdory těmto ziskům se Lipoltovi stále nedařilo vyřešit svůj dluh u česko-budějovických měšťanů. Těto záležitosti se zjevně týkalo jednání mezi zmocněnci jihočeského města a Krajiřem, jež bylo naplánováno za dohledu samotného vévody Albrechta do Vitorazi na 28. říjen 1432. Avšak Habsburk více než dva týdny před tímto setkáním, 10. října 1432, napsal Budějovickým, že jednání posouvá až na 23. duben 1433, neboť husité zamýšlejí vpadnout do Rakous a Krajiř je potřebný při obraně země.²³³ Albrecht zároveň v listu označuje Lipolta jako hejtmana v rakouském Drosendorfu. Ve svém úřadu se Krajiř osvědčil již v prosinci roku 1432. Tehdy se střetl s tábority u Znojma, kde obě strany utrpěly značné ztráty. Více však prořídly rakouské šiky, přičemž táboři pobrali Krajiřovi a Jiřímu z Puchheimu přes 200 koní a jedenáct děl.²³⁴ Přes válečné pohromy na Lipolta stále naléhali i budějovičtí věřitelé. Je otázka, zda na domluvenou schůzku ve Vitorazi vůbec došlo. Někdy v druhé půlce dubna roku 1433 budějovičtí měšťané opětovně psali Albrechtovi a ten jim 5. května z Vídně odpověděl, že o této záležitosti mluvil s Lipoltem z Krajku, který byl zrovna u něj přítomen. Krajiř se podle Albrechtova listu zavázal vyslat své zmocněnce do Vitorazi k 24. červnu.²³⁵ Zda k jednání skutečně došlo, nevíme. V každém případě se budějovičtí měšťané splacení svého dluhu do Krajiřovy smrti dne 13. září 1433 nedočkali a na nepříjemnou situaci si rakouskému vévodovi stěžovali ještě v dopise z 12. listopadu téhož roku.²³⁶ Vytrvalost Budějovických domoci se na pánovi z Krajku vyplacení jejich pohledávky však mohla pramenit ještě z jednoho v historiografii opomíjeného faktu. V letech 1432–1436 byly Budějovice ve vojenské správě Oldřicha z Rožmberka, jenž do města dosazoval vlastní hejtmany.²³⁷ Nelze vyloučit, že i krumlovský pán podporoval snahu tamních měšťanů, aby Lipolta nutili ke splacení dluhu.

V posledních měsících života se Krajiř dočkal ještě jedné pocty. S datem Zikmundovy korunovace v Římě 31. května 1433 (*in die coronacionis imperatoris [...] Rome*) byla Lipoltovi, Konrádovi a Janovi z Krajku vydána císařská konfirmace²³⁸ panovníkova majestátního privilegia z 2. ledna 1432, kterým jim bylo potvrzeno postavení

der ouch ein teil erbshalben an sie gefallen sind. Also haben sie uns die mutiglich gebeten sie gnediglich zuvorsehen do mit sie von sulcher gute und lehen wegen an iren obgenannten freiheiten und gnaden keine schaden emphahen [...]. Srov. tamtéž, Reichsregister I, fol. 194v.

232) Joseph CHMEL, *Geschichte Kaiser Friedrichs IV. und seines Sohnes Maximilian I. I. Geschichte K. Friedrichs IV. vor seiner Königswahl*, Hamburg 1840, s. 23.

233) UB II. *Von den Jahren 1429–1436*, ed. František PALACKÝ, Prag 1873, s. 324, č. 832.

234) *Kronika Bartoška z Drahonice*, ed. Jaroslav GOLL, in: FRB V, s. 589–628, zde s. 609; G. E. FRIESS, *Herzog Albrecht V.*, s. 70–71; F. STÖLLER, *Österreich* (1929), s. 76–77.

235) SOkA České Budějovice, fond AM České Budějovice, Chronologická řada, sign. 1433/4.

236) F. KURZ, *Österreich unter K. Albrecht dem Zweyten II.*, s. 246, pozn. a.

237) Dále viz Lukáš REITINGER, *Rozpolcený jih království*, in: P. Elbel et al., *Zikmundova strana v husitských Čechách*, v přípravě do tisku.

238) ÖStA, HHStA, Reichsregister K, fol. 38v; RI XI/2, s. 234, č. 9435.

svobodných říšských pánů.²³⁹ Slavnostních listin vydaných v den Zikmundovy korunovace bylo sice mnoho a víme, že řada z nich byla fyzicky vyhotovena teprve o více než měsíc později,²⁴⁰ je však pravděpodobné, že se některý ze tří krajřovských příjemců této konfirmace účastnil Lucemburkovy římské jízdy. Ze sourozenců lze vyloučit samotného Lipolta z Krajku, o němž víme, že necelé čtyři týdny před Zikmundovou korunovací, 5. května 1433, byl ve Vídni u vévody Albrechta, jak dokládá Habsburkův list s tímto datem (*wir mit demselben von Kreyg der yetz hie bei uns ist*).²⁴¹ Rakouské země Lipolt zřejmě již ani nestihl opustit, neboť když o čtyři měsíce později zemřel, byl pohřben právě ve Vídni.²⁴² Pochybovat lze rovněž o účasti jeho bratra Konráda III. z Krajku. Ten se jako zmocněnec štýrského a korutanského vévody Fridricha V. několikrát se Zikmundem setkal při smírčích jednáních probíhajících ve Feldkirchu v září a říjnu roku 1431,²⁴³ tedy krátce před panovníkovým přechodem přes alpské průsmyky do Itálie a zároveň tři měsíce před vydáním Lucemburkových privilegií pro Krajře. Ani Konrád z Krajku však krále během jeho dlouhodobého pobytu na italské půdě nedoprovázel, neboť 29. května a 21. srpna roku 1432 pobýval v Innsbrucku²⁴⁴ a 23. května 1433, pouhý týden před Zikmundovou římskou korunovací, řešil jako korutanský hejtman dělení určitých statků mezi rody Auerspergů a Pernecků.²⁴⁵ Byť v listině není uvedeno místo vydání, vzhledem k tomu, že ji zpečetila řada šlechticů a hodnostářů z Korutan, lze téměř s jistotou předpokládat, že dokument byl za Konrádovy osobní účasti potvrzen někde v této habsburské zemi. Stěží tak lze počítat s Konrádovou přítomností na Zikmundově císařské korunovací 31. května 1433 v Římě. Jako nejpravděpodobnější účastník římské jízdy se tudíž jeví třetí příjemce konfirmace, Jan z Krajku, u něhož k této době chybějí doklady o jeho pobytu v německých či českých zemích. Ostatně tomu, že právě Jan byl nejspíše tím z krajřovských bratřích, který doprovázel Zikmunda na jeho cestě do Říma, nasvědčuje i fakt, že byl na rozdíl od svých sourozenců svázán s italským prostředím. V letech 1419–1425 totiž zastával úřad hejtmana v Pordenone.²⁴⁶

Lipoltova smrt přiměla Jana z Krajku, aby se ujal rodových držav v českých zemích a Dolních Rakousích. Pět měsíců po Lipoltově skonu předal 27. února 1434 vévoda Albrecht Konrádovi III. a Janovi z Krajku jeho dřívější moravské držby,

239) Dále viz pozn. 229.

240) Srov. Petr ELBEL – Andreas ZAJIC, *Die zwei Körper des Kanzlers? Die „reale“ und die „virtuelle“ Karriere Kaspar Schlicks unter König und Kaiser Sigismund – Epilegomena zu einem alten Forschungsthema I*, *Mediaevalia Historica Bohemica* 15/2, 2012, s. 47–143, zde s. 97–98.

241) SOKA České Budějovice, fond AM České Budějovice, Chronologická řada, sign. 1433/4.

242) Podrobněji viz výše.

243) *Deutsche Reichstagsakten X. 1431–1433*, ed. Hermann HERRE, Gotha 1906, s. 185, č. 106; RI XI/2, s. 197, č. 8892; s. 198, č. 8901.

244) *Regesten zur Geschichte Kärntens*, s. 102, č. 340; E. M. LICHNOWSKY, *Geschichte des Hauses Habsburg V*, s. CCLXXVI, č. 3152.

245) Kärntner Landesarchiv, Klagenfurt am Wörthersee, fond Urkunden des gräflich Auerspergischen Fideikommissarchivs, sign. 871-B-297 St.

246) J. STIPPEL, *Landstein*, s. 15.

zastavený hrad Frejštejn a markraběcí léna Vratěnin a Mladoňovice.²⁴⁷ Reálně se držby těchto moravských statků zřejmě ujal právě Jan Krajíř, jenž se podle Frejštejna dokonce psal a roku 1436 byl u brněnských zemských desk poháněn kvůli svému dluhu.²⁴⁸ Posléze se zasedání moravského zemského soudu také účastnil.²⁴⁹ V závěru husitských válek byl rovněž dořešen spor o Lipoltův dluh vůči českobudějovickým měšťanům. Smírčím výrokem vévody Albrechta z 25. ledna 1435 byli bratři Konrád a Jan z Krajku zavázáni vyrovnat v předepsaných splátkách částku 1200 kop grošů.²⁵⁰

Závěr

Na počátku husitských válek spojil Lipolt Krajíř z Krajku své působení s Českými Budějovicemi, z jejichž městské berně mu byl odváděn plat za jeho služby králi Václavu IV. Ten na této katolické baště zapsal Krajířovi i svůj dluh a po něm celkovou částku výrazně navýšil král Zikmund, přičemž Lipolt ve městě vykonával funkci vojenského hejtmána. Nelze se tudíž divit, že pro obranu Budějovic obětoval Krajíř mnohé, zdá se dokonce, že i na úkor svých vlastních držav s centry v Nové Bystřici a Landštejně, jež patrně po celou dobu husitských válek zůstaly v kališnických rukách. Obranu vlastní držby na česko-rakouském pomezí nechal pán z Krajku stranou i poté, co mu královské dluhy splatil rakouský vévoda Albrecht V., od přelomu let 1421 a 1422 zástavní pán Českých Budějovic. Krajíř nadále zůstal budějovickým hejtmánem, nicméně tehdejší postavení Zikmundovy strany na jihu Čech paralyzoval jeho dlouhodobý konflikt s Oldřichem z Rožmberka. I když byl dramatický rok 1420 vyplněn jejich spoluprací, a na jaře dokonce Lipolt patrně zprostředkoval Rožmberkovo jednání s králem Zikmundem, na počátku roku 1421 a ve druhé polovině roku 1422 spor vygradoval. Lucemburk i jeho habsburský zeť tehdy věnovali urovnání sporu nemálo času, domluvných listů či direktivních mandátů. Postavení Lipolta z Krajku v rámci katolické strany zvláště odráží okolnost, že jej král Zikmund a posléze rakouský vévoda a moravský markrabě Albrecht neváhali opakovaně převelet na místa, kde jim právě nejvíce hořela půda pod nohama. Roku 1423 byl Krajíř z Budějovic povolán k obraně Moravy proti kališnickým vpádům, stejně tak měl bránit katolické pozice v markrabství po posílení kališnických pozic na podzim roku 1424 (zřejmě však nikoli v úřadu zemského hejtmána). Posléze jej sice Albrecht převelel zpět do Českých Budějovic, ale jakmile ve druhé polovině dvacátých let nabyly na intenzitě husitské vpády do Rakous, povolal vévoda Lipolta k obraně svých rodových zemí a již roku 1426 mu bylo svěřeno vrchní vojenské velení i na úkor vážených rakouských rodů.

247) Steiermärkisches Landesarchiv, Graz, listina sign. 5417a; F. W. LEITNER, *Die Herren von Kraig*, s. 252.

248) LCS III/1, s. 100, č. 479.

249) Tamtéž, s. 181.

250) CIM III, s. 105–107, č. 69.

Krajřřova mobilita byla jistřř dřana i třm, ře byl řlenem jednoho z nemnoha řlechtickřřch rodřř, kterě drřzely statky hned v nřkolemika střredoevropskřřch zemřřch.²⁵¹ Okolnost, ře Lipolt nebyl svřzřn pouze se řlechtickou obcřř jedně země, rovněř poskytovala argumenty jeho nepřřtelřm. V kronice Vavřřince z Březově je tak Krajřř lřčen jako cizinec, „rakouskřř přn“ (*Australis dominus*),²⁵² i kdřř jřř jeho otec zastřval vřznamně posty na řeskřm krřlovskřm dvoře a přesto ře on sřm aktivně přsobil v řeskřch zemřřch řadu dekřd a komunikoval přstřednictvřm řesky psanřch listřř.²⁵³ Kdřř se na konci řnora 1421 poprvř vyostřřil Krajřřřv spor s Oldřřichem z Rořmberka, ani krumlovskřř přn nevřhal zdřraznit oproti Lipoltovi starořitnost svěho rodu: *nebtř jsem v jeho [Zikmundovř] zemi lěpe usedl neřli Krajřř.*²⁵⁴ Toto mřnřnř zjevne nerozporovali ani samotnř Krajřřřv, kterř jsou v soupisu řcestnřkřř řřskřho snřmu v Norimberku v lětě 1422 řazenı mezi nřmeckř hřabata a přny (*grofen und herrn von Tutschen landen*), a nikoliv mezi přřtomně řeskě řlechtice.²⁵⁵

SUMMARY

Lipolt Krajřř of Kraig in the Hussite wars

Lipolt Krajřř of Kraig († 1433) was among the key agents of Sigismund of Luxembourg, and in the fight against the Hussites he was simultaneously active in three central European lands. Like many Hussite hetmans, between 1420 and 1433 Lipolt took advantage of his military experience from the series of pre-Hussite minor wars and raiding groups, particularly on the borders of Bohemia, Moravia, and Austria. His activity at the beginning of the Hussite wars was connected to řeskě Budějovice, whose burghers were to ensure the repayment of a debt of King Vřlav IV, while King Sigismund recorded other pledge amounts bound to this city to Lipolt. Thus it is no surprise that Krajřř sacrificed much for the defence of this city, apparently even at the expense of his own holdings with centres in Novř Bystřřice and Landřtejn, which probably remained in Hussite hands for the entire period of the wars. Lipolt Krajřř neglected the defence of his own holdings on the Bohemian-Austrian borders even after the Austrian Duke Albert V repaid the king's debts to Lipolt, who became pledge lord of řeskě Budějovice at the turn of 1421/1422. Krajřř remained the hetman of Budějovice, though the contemporary position of Sigismund's party in southern Bohemia was paralyzed by his long-standing conflict with Oldřřich of Rořmberk.

251) Z dalřřch Zikmundovřch stranřkřř a dvořanřř, kterř mřli majetky ři jině vazby rovnou v nřkolemika zemřřch, vřběrově uvedme Ctibora starřřho ze Stiboriř s rodovřmi vazbami k velkopolskě řlechtě, jenř nřsledně přsobil v Uhrřch a řřři, Mikeře Divřřka z Jemniřtě, svřzřnřho s řeskřmi zemřmi, Uhrami a Itřliř, Vřclava z Dubě, přsobilicřm v řechřch, na Moravě a v Uhrřch, bratry Venta a Přtu z Ilburka, kterř mřli majetky v řechřch a ve wettinskřch drřzavřch, ři Erkingera ze Seinsheimu, jenř se pokouřel vedle svřch franskřch drřzav o budovřnř doměny v řechřch. Hartung Klux s rodovřmi statky v Luřici byl aktivnř nejen v Uhrřch a řřři, nřbrřř prosazoval Zikmundovř zřjmy i na anglickřm dvoře Lancasterř. Zapomenout bychom nemřli ani na přny z Wallsee, kterř nejen ře od Zikmunda obdrřeli drařř řřd, ale během husitskřřch vřleak vedle svřch rodovřch statkřř v Hornřm Rakousku drřzeli, stejně jako Krajřřřv, majetky na řesko-rakouskřm pomezř, zastavenř panstvř Rořmberk a Vřřřř Brod.

252) *Vavřřince z Březově Kronika husitskřř*, s. 519. V zrcadlově otiřtěnm storořeskřm překladu je řiřit termřn *Rakuřan*.

253) J. PEKAŘ, *Řiřka a jeho doba* II, s. 222, pozn. 6.

254) LOR I, s. 36, ř. 52.

255) *Deutsche Reichstagsakten* VIII, s. 222–223, ř. 182.

Lipolt Krajíř continued value to the Catholic party in the following years is demonstrated by the fact that King Sigismund, and later the Austrian Duke and Moravian Margrave Albert, did not hesitate to repeatedly transfer him to the places under the greatest threat. In 1423 Krajíř was called to defend Moravia against Hussite invasion, and was similarly expected to defend Catholic positions in the Margraviate after the strengthening of Utraquist positions in the Autumn of 1424. Though Albert thereafter transferred him back to České Budějovice, once Hussite invasions into Austria gained strength in the second half of the 1420s, the Duke called Lipolt from southern Bohemia to the defence of his ancestral lands. Moreover, in 1426 he was granted the highest position of military leadership at the expense of the most noble of Austrian houses.